

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MARIJA ZAKRAJŠEK

MENTOR: PROF.DR. LOJZE SOČAN

**VPLIV INFORMACIJSKO – TELEKOMUNIKACIJSKIH
TEHNOLOGIJ NA DIPLOMACIJO**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2004

*» A diplomat these days is nothing but
a head waiter, who's allowed to sit down occasionally.«*

Peter Ustinov

*Iskrena hvala vsem, ki ste mi stali ob strani na tej
pestri diplomski poti.*

*Predvsem se želim zahvaliti mentorju, gospodu Sočanu za potrpežljivost, ustvarjalno
vodstvo in razumevanje,*

*Gospodu Mitji Bensi iz Ministrstva za zunanje zadeve za
nesebično in korektno pomoč,*

Staršem, ker sta verjela vame,

In hvala tebi, Damijan.

KAZALO:

SEZNAM KRATIC	5
1. UVOD	6
1.1. Oprelitev osnovnih pojmov	9
1.2. Oprelitev pojma “diplomacija”	12
1.3. Oprelitev pojma “informatijsko – telekomunikacijska tehnologija”	14
2. DIPLOMACIJA V PRETEKLOSTI	17
1.1. Stari vek	17
1.2. Srednji vek	19
1.3. Novi vek	20
3. SODOBNA DIPLOMACIJA	23
3.1. Vsebina in področja delovanja sodobne diplomacije	24
3.2. Naloge sodobne diplomacije, ki jih določa sodobno mednarodno pravo	25
3.2.1. Kodifikacija diplomatskega prava	26
3.3. Akterji v mednarodni skupnosti	27
4. NOVI TRENDI V DIPLOMACIJI	30
4.1. Vpliv informatijsko – telekomunikacijskih sredstev na diplomacijo	30
4.2. Mediji	34
4.3. Multilateralala in vrhunski sestanki	36
KOMUNIKACIJA V SODOBNI DIPLOMACIJI	39
5.1. Neposredna komunikacija	40
5.2. Posredna komunikacija	42
5.3. Diplomatska korespondenca	43
6. PRIMERJAVA UPORABE ITKT V SLOVENSKI, NEMŠKI IN DANSKI DIPLOMATSKI SLUŽBI	47
6.1. Kdo sestavlja slovensko diplomatsko službo?	47

6.2. Komuniciranje slovenske diplomatske službe	49
6.3. Infrastruktura primerjanih držav	50
6.3.1. Primerjava ITKT infrastrukture treh držav	50
6.4. Primerjava ITKT opreme v slovenski, danski in nemški diplomatski službi	53
6.4.1. Primerjava programske opreme	57
6.5. Diplomacija v prihodnosti	60
6.5.1. Ali ITKT lahko nadomestijo diplomate?	60
6.5.2. Ali ITKT izpodrivajo tradicionalne oblike diplomatskega komuniciranja?	61
6.5.4. Ali učinkovita uporaba ITKT povečuje učinkovitost dela diplomacije?	61
6.5.5. Ali ITKT pripomorejo k večji kvaliteti življenja zaposlenih v misijah?	62
ZAKLJUČEK	64
LITERATURA	67
PRILOGE	72

SEZNAM KRATIC

ADSL – (Asymmetric Digital Subscriber Line) nesimetrični digitalni naročniški vod

DKDO – Dunajska konvencija o konzularnih odnosih

DKKO – Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih

DKP – Diplomatsko – konzularno predstavništvo

GPRS - (General Packet Radio Service) – radijski paketni prenos podatkov

HCSD – (High Speed Circuit Switched Data) – hitri vodovni komutirani podatki

ISDN - (Integrated Services Digital Network) digitalno omrežje z integriranimi storitvami

IT – Informacijske tehnologije

ITKT – Informacijsko – telekomunikacijske tehnologije

MZZ – Ministrstvo za zunanje zadeve

OZN – Organizacija združenih narodov

PC - (Personal computer) osebni računalnik

UL (OZN) – Ustanovna listina (Organizacije združenih narodov)

UMTS (Universal Mobile Telecommunications System) – univerzalni mobilni telekomunikacijski sistem

VoIP - prenos govora po Internet Protokolu (IP)

ZZZ – Zakon o zunanjih zadevah iz leta 1991

ZZZ 1 - Zakon o zunanjih zadevah iz leta 2001

1. UVOD

Diplomacija kot večina miroljubnega reševanja konfliktov med sprtimi stranmi, je stara toliko kot človeštvo. Njene naloge, vsebina in področja delovanja so se skozi zgodovino v veliki meri spreminjali in številni teoretiki se strinjajo, da je gonilna sila sprememb tehnologija. V zadnjem stoletju in pol se je vpliv informacijsko - telekomunikacijskih tehnologij povečal v tolikšni meri, da so spremembe opazne na vseh ravneh - tako civilne družbe kot državnih institucij. Ta silen razmah me je pritegnil k razmišljanju, ali morda nove tehnologije vplivajo tudi na (na prvi pogled) tako tradicionalno dejavnost, kot je diplomacija.

Nekateri menijo, da se je narava mednarodnih odnosov toliko spremenila, da diplomatski predstavniki niso več potrebni oziroma, da diplomacija kot dejavnost izumira. Po prepričanju teh krogov so, oziroma bodo, sodobna telekomunikacijska sredstva v prihodnosti nadomestila fizično prisotnost diplomatov, naloge diplomacije, ki jih določa sodobno mednarodno pravo, pa naj bi glede na spremenjeno mednarodno okolje, prevzele specialne misije, t.i. »shuttle diplomacija«, vrhunski sestanki, mednarodne organizacije ter druge ustrezne oblike mednarodnega komuniciranja. Na drugi strani pa so avtorji, ki sicer ugotavljajo spremenjeno naravo mednarodne skupnosti, vendar napovedujejo diplomaciji kontinuiteto tudi v prihodnosti. Večina teh se strinja, da bo diplomacija potrebna tudi v prihodnje, spremenila se bo zgolj oblika in vsebina le-te. Sposobni ljudje, ki bodo pripravljeni zastopati interese svojega naroda, bodo potrebni tudi v bodoče. Kljub nasprotujočim mnenjem, tako prvi kot drugi priznavajo spremenjeno naravo mednarodne skupnosti ter pomembno vlogo informacijske in komunikacijske tehnologije v njej. Ugotovitve kažejo, da diplomatska dejavnost sledi in s pridom uporablja najnovejšo razpoložljivo informacijsko in komunikacijsko tehnologijo. Še več. Tehnologija ji je omogočila nesluten razmah, nove oblike udejstvovanja v mednarodnem okolju, ter moč vplivanja na javno mnenje doma in v tujini. V isti sapi je potrebno omeniti, da so nove tehnologije pridobile tako velik pomen, da se občasno pojavljajo celo kot točka dnevnega reda na mednarodnih posvetovanjih in zasedanjih, na katerih razpravljajo visoki državni funkcionarji ali priznani strokovnjaki.

Ob upoštevanju že obstoječe literature, dognanj teoretikov in pričevanj zaposlenih v diplomatski službi, bo naloga poskušala v prvi vrsti odgovoriti na preprosto vprašanje, ali imajo informacijsko - telekomunikacijske tehnologije vpliv na diplomacijo, ali pa se slednja ni

bistveno spremenila od samega začetka. Nadalje je analiziranje usmerjeno v ugotavljanje sprememb, ki so posledica razvoja družbe in uvedbe novih tehnologij, ter kakšen imajo slednje na diplomacijo. V kolikor upoštevamo splošno znano dejstvo, da tehnologija prihrani čas in denar, lahko sklepamo, da je sodobna diplomacija bistveno bolj učinkovita kot tista v preteklosti. Ali bi bila lahko slovenska diplomacija še bolj učinkovita ob učinkovitejši rabi informacijske tehnologije? Na to vprašanje bo skušala odgovoriti naloga.

Nalogo sem razdelila na šest poglavij, od katerih je vsak zase zaključena celota, vendar so v zadnjem poglavju »Zaključek« povezani vsi sklepi in ugotovitve iz posameznih poglavij, ter podani odgovori na zastavljena vprašanja, oziroma potrjene ali ovržene hipoteze.

V uvodnem delu naloge so opredeljeni osnovni pojmi, ki se pojavljajo skozi nalogo in jih potrebuje bralec za lažje spremljanje besedila. Poseben poudarek je namenjen opredelitvi pojmov »diplomacija« ter »informacijsko – telekomunikacijska tehnologija«, saj se skozi celotno nalogo išče povezava med njima in je le-ta tudi rdeča nit diplomske naloge.

Drugo poglavje je namenjeno kratkemu, jedrnatemu pregledu zgodovine diplomacije in njene kontinuitete skozi različna obdobja v širšem zgodovinskem kontekstu. Rdeča nit, kot omenjeno, so spremembe tehnologij in njihovem vplivu na diplomatsko dejavnost. Kot je razvidno iz zgodovine, ima svoj kontinuiran razvoj tudi informacijska tehnologija, ki jo spremljamo vzporedno z zgodovino družbe, pri čemer je opaziti prepletanje teh dveh segmentov družbe.

Naslednje poglavje govori o sodobni diplomaciji, torej stanju v mednarodni skupnosti po prvi svetovni vojni. Značilna za to obdobje je sprememba temeljenih značilnosti diplomatske službe ter kodifikacija mednarodnega diplomatskega prava. Četrto poglavje gre še korak naprej in opisuje novosti ter nakazuje nove trende v diplomaciji.

Peto poglavje pojasnjuje kdo, s čim in na kakšen način komunicira v sodobni diplomatski službi in s tem tudi omogoča vpogled v raznovrstnost diplomatske komunikacije. Zadnje, šesto poglavje pa povzema zbrane odgovore na ankete in intervjuje, ki sem jih pridobila v slovenski in tujih diplomatskih službah. Ključna postavljena vprašanja so bila: kakšen je vpliv informacijskih tehnologij na diplomacijo, kakšna je verjetnost nadomestitve diplomatov zaradi uvedbe novih tehnologij, ali se zaradi novih načinov izmenjave informacij nadomeščajo

tradicionalne oblike komuniciraja z novimi, ter vpliv novih tehnologij na učinkovitost diplomacije. V zadnjem poglavju so strnjene ugotovitve opravljenih anket in povzete v zaključek, ki ovrednoti postavljene hipoteze, ter odgovori na temeljno vprašanje, ali imajo informacijsko telekomunikacijske tehnologije vpliv na diplomacijo.

HIPOTEZE

Rdeča nit te diplomske naloge je naslednje vprašanje:

»Ali in kako informacijsko – telekomunikacijske tehnologije vplivajo na diplomacijo?«

Ob iskanju odgovora na to vprašanje sem postavila tri hipoteze, katere bom preko raziskovanja ovrgla ali sprejela ter ob njihovi pomoči odgovorila na zgoraj navedeno vprašanje.

Delovne hipoteze:

- 1. Informacijsko – telekomunikacijske tehnologije (ITKT) niso substitut za fizično prisotnost diplomatskih predstavnikov v misijah.**
- 2. Učinkovita uporaba ITKT povečuje učinkovitost dela diplomacije.**
- 3. ITKT pripomorejo k večji kvaliteti življenja in dela diplomatskih predstavnikov.**

METODOLOGIJA

Pri izdelavi naloge in ovrednotnju navednih hipotez sem uporabila različne metode. V prvih štirih poglavjih tako uporabljam metodo analize sekundarnih virov (knjige, članki, objave na medmrežju), primarnih virov (pogodbe in konvencije) ter zgodovinsko - primerjalno metodo. V petem in šestem poglavju sem se za pridobitev informacij poslužila ankete v domačih in tujih diplomatskih predstavništvi, zelo veliko koristnih informacij sem pridobila v osebni intervjuju na Ministrstvu za zunanje zadeve. Naj na tem mestu navedem, da je bil prvotni namen osebno obiskati tudi tuja predstavništva v naši državi, kar pa so iz različnih razlogov njihovi zaposleni odklonili. Zato sem podatke o danski in nemški diplomatski službi pridobila z anketo, opravljeno preko telefona in elektronske pošte. Nato sem v zaključku naloge uporabila še komparativno metodo, s katero sem strnila ugotovitve iz predhodnih poglavij in jih zaključila v smiselno celoto.

1.1. Opredelitev osnovnih pojmov

To poglavje podaja razlago nekaterih osnovnih pojmov, ki se pojavljajo skozi celotno nalogo. Posebna pozornost je namenjena izrazom s tehničnega področja. Ob definiciji pojmov so, kjer je to mogoče, navedeni tehnični podatki obravnavane tehnologije. Ti podatki so pomembni za razumevanje pomena uvajanja novih tehnologij, saj je s tem poudarjena razlika v zmogljivosti med sodobno in "zastarelo" tehnologijo.

ADSL (Asymmetric Digital Subscriber Line) je hkraten prenos širokopasovnih podatkov in ozkopasovnih telefonskih storitev. Ima nesimetrično podatkovno hitrost, kar pomeni, da so možne različne podatkovne hitrosti od centrale proti uporabniku in obratno. ADSL omogoča, da v eni smeri tečejo podatki tudi s hitrostjo 8 megabitov na sekundo, kar je 50-krat hitreje kot pri tehnologiji ISDN, pri čemer je hitrost odvisna od najbližje priljučne točke. ADSL ima dve glavni področji uporabe: hiter prenos podatkov (predvsem uporaben za: dostop na internet, dostop do oddaljenih baz podatkov, delo na daljavo, dostop do specializiranih omrežij) in interaktivni video (filmi in podobne storitve, video katalogi, prenos video informacij ter videokonference).

Diplomatska misija je telo subjekta mednarodnega prava (običajno država, lahko pa tudi mednarodna organizacija), ki predstavlja ta subjekt pri nekem drugem subjektu mednarodnega prava in izvaja posebne naloge v imenu prvega subjekta v okviru mandata, ki ga je to telo prejelo (Jankovič, 1988:46).

Ekstranet je omrežje sestavljeno iz geografsko ločenih intranetov, namenjeno specialnim funkcijam ali uporabniškim skupinam (npr. bančna omrežja), ponavadi brez neposredne povezave v Internet. S tem je pooblaščenim osebam omogočeno delo z določenimi aplikacijami in podatki znotraj podjetja. Gre za obliko Intraneta, odprto od zunaj (Life slovar telekomunikacij, 2000).

GPRS (angl. General Packet Radio Service) je nov način prenosa podatkov v sistemu GSM in je pomemben korak pri združevanju mobilne telefonije in interneta. Omogoča brezžični mobilni dostop do vseh telekomunikacijskih podatkovnih storitev, zasnovan pa je na

paketnem, hkratnem prenosu podatkov po več kanalih radijskega vmesnika (<http://www.debitel.si/gprs.html>).

GSM (Global System For Mobile Communications) je globalni sistem mobilnih komunikacij, ki deluje v frekvenčnem območju 900 MHz, 1800 MHz ali 1900 MHz. GSM sistem končni uporabnik uporablja preko GSM / mobilnega telefonskega aprata, preko katerega sprejema klice in kliče povsod, kjer ima njegov izbrani mobilni operater pokrito območje s signalom. GSM sistem omogoča vrsto storitev, kot so: prikaz identitete klicočega, čakajoč klic, zadržan klic, konferenčna zveza, telefonski predal, kratka sporočila, slikovna sporočila, itd.

Internet je svetovni splet med seboj povezanih računalnikov, ki uporabljajo različne protokole, vendar funkcionirajo kot eno samo veliko omrežje (http://www.k2.net/new2/slovar_tujk.html). Internet je najbolj razširjeno omrežje, ki mu z drugimi besedami pravimo tudi globalno omrežje ali svetovni splet in povezuje ogromno množico različnih velikih omrežij, ki delujejo v skladu s protokoli TCP/IP (Transmission Control Protocol/ Internet Protocol). IP protokol določa, kako se prenašajo informacije med sistemi po internetu. Posameznik lahko preko osebnega računalnika ali preko ustrezne terminalne opreme dostopa ali posreduje poljubne podatke v omrežje. To omogočajo različne storitve, ki jih podpira svetovni splet. Interneta prikaže poljubne podatke, kar omogoča storitev www (world wide web). Dostop do Interneta ponujajo komercialni in nekomercialni ponudniki (angleško: Provider), ki pri dovoljenju za uporabo komunikacijske poti vsakemu računalniku dodelijo ustrezno IP številko (oziroma IP naslov), ki služi identifikaciji in nadzoru posameznega računalnika na Internetu.

Intranet je lokalno omrežje, ki deluje v skladu s protokoli, veljavnimi na Internetu (Life slovar telekomunikacij, 2000). Kadar določena skupina posameznikov med seboj povezanih preko internetnega protokola, dobimo možnost izgradnje Intraneta. To dosežemo s primerno zaščito, t.i. požarno steno (ang. firewall), ki določa, katere storitve bodo na voljo znotraj takega območja, hkrati pa definira tudi do katerih storitev lahko dostopajo zunanji uporabniki. Intranet običajno omogoča nekatere osnovne storitve (www, elektronsko pošto, itd.) in nekatere dodatne, ki so uporabne predvsem za podjetja (novice, avdio, video, konference, ipd.).

ISDN (Integrated Services Digital Network), je angleška kratica, ki jo v slovenščino prevajamo kot digitalno omrežje z integriranimi storitvami. Je strojna in programska digitalna nadgradnja obstoječega analognega telekomunikacijskega omrežja. ISDN omogoča hkraten prenos govora, telefaksov ali računalniških podatkov preko ene same telefonske linije. Obstajata dva tipa pristopa do ISDN: osnovni in primarni. **Osnovni** dostop do ISDN (BRA Basic Rate Access) vsebuje dva osnovna 64 kbit/s kanala in en signalizacijsko podatkovni kanal s hitrostjo 16 kbit/s, kar predstavlja 144 kbit/s skupne uporabniške hitrosti. **Primarni** dostop (PRA Primary Rate Access) vsebuje trideset osnovnih 64 kbit/s kanalov in en signalizacijsko podatkovni kanal s hitrostjo 16 kbit/s, kar predstavlja 2 Mbit/s skupne uporabniške hitrosti. Omogoča torej 30 istočasnih zvez in je zato zelo primeren za podjetja, ki uporabljajo velike naročniške centrale in številne dodatne priključke za negovorne storitve. Ves nabor razpoložljivih modernih telekomunikacijskih storitev lahko realizirajo z eno samo naročniško centralo ISDN, ki je priključena na enega ali več primarnih dostopov.

Nota je formalno sporočilo vodje urada za zunanje zadeve, njegovega namestnika, člana vlade ali drugega visokega državnega uradnika. Ti noto podpišejo, pošljejo vladi ali ministru za zunanje zadeve druge države. Diplomatska nota ima uradno in pravno zavezujoč pomen. Z njo se državi ali državam sporočajo pomembna dejstva, ki zadevajo medsebojne odnose. Izmenjava not je zelo razširjena oblika državnega komuniciranja.

Pasovna širina je količina podatkov, ki jih podatkovni vod lahko prenaša. Najnižjo pasovno širino imajo analogne telefonske linije, najvišjo pa optični kabli.

UMTS (Universal Mobile Telecommunications System), je univerzalni sistem za mobilne komunikacije tretje generacije in predstavlja naslednjo razvojno stopnjo od GPRS-a. Poleg govora omogoča tudi prenos podatkov s hitrostmi od 9,6kbit/s do 2Mbit/s, kar je primerno za prenos slike, videa in zvoka.

VoIP (Voice over IP) je tehnologija, ki za prenos telefonskih pogovorov uporablja IP podatkovna omrežja. Omogoča prenos zvočnega signala (telefonski pogovor) in pošiljanje faks sporočil kar preko običajnega telefona oziroma faksa. To se izvede tako, da se najprej vzpostavi zveza s centralo ponudnika VoIP storitev. Centrala zvok (pogovor) oziroma podatke skrči, pretvori v IP pakete in jih preko Interneta pošlje do omrežja klicanega naslovnika. Uporabnik za tak klic ne potrebuje nobene dodatne opreme, zadostuje že navaden

telefonski aparat s tonskim izbiranjem. Prav tako ne potrebuje nobene dodatne opreme klicani uporabnik, saj za ponovno pretvorbo paketov v zvočni signal zopet poskrbi centrala ponudnika VoIP storitev na naslovnikovi strani. Glavna prednost takega načina klicanja je precej nižja cena klicev in enostavna uporaba. Poleg enostavne uporabe VoIP telefonije so tu še številne prednosti do 60% cenejši telefonski pogovori s tujino, pogovori potekajo kar z običajnega telefonskega aparata, ni stroškov priklopa (prijave), ni mesečne naročnine, plača se le opravljene telefonske pogovore. (http://www.wrs1.com/storitve_voip.html).

1.2. Opredelitev pojma “diplomacija”

Diplomacija je v svojem širšem smislu, kot sposobnost reševanja konfliktnih situacij v vsakodnevnem življenju posameznika, stara toliko kot človeška vrsta. Prav zato obstaja nešteto različnih opisov in definicij te veščine in njenih metod. V nadaljevanju je najprej predstavljenih nekaj različnih pogledov na ta pojem, ob koncu pa povzet koncept, ki bo definiral pojem diplomacije v teji nalogi.

V osnovi gre za komunikacijo med najvišjimi državnimi organi, piše Nick (1997:13), splošna definicija, ki jo ponuja Oxford English Dictionary pa pravi, »..., da je diplomacija (prvič) upravljanje mednarodnih odnosov s pogajanjem; (drugič) metoda s katero se ti odnosi urejajo prek veleposlanikov in diplomatskih odposlancev, (tretjič), posel oziroma večina diplomatov; (četrtič) sposobnost mednarodnega dialoga in pogajanj.« Feltham (1998:2) meni, da lahko diplomacijo razumemo kot komuniciranje med vladami držav. Po njegovem mnenju gre predvsem za medsebojno izmenjavo mnenj, bodisi med najvišjimi predstavniki samimi, bodisi preko veleposlanikov. Konceptualno lahko diplomacijo razumemo kot spretnost, znanost, sposobnost, proces, prakso, funkcijo in institucijo. Diplomacija je družbena dejavnost in politični proces, katerega politični udeleženci, najpogosteje države, stopajo v medsebojne odnose v mednarodnem okolju, nadalje meni Vukadinović (1995:109). Zanimivo definicijo ponuja Morgenthau (1995:674), ki trdi, da je diplomacija »...le simptom boja za oblast med suverenimi narodi, ki skušajo ohraniti med seboj urejene, mirne odnose...«. Sicer pa Morgenthau (1995:660- 662) našteva štiri funkcije diplomacije, od katerih je po njegovem mnenju odvisen svetovni mir: 1.) določitev ciljev glede na dejasko in potencialno moč diplomacije; 2.) upoštevanje ciljev

drugih narodov ter njihovo razpoložljivo moč; 3.) primerjava različnih ciljev, ter 4.) izbira ustreznih sredstev za dosego ciljev.

White (1997:250) trdi, da poznamo tri ravni opredeljevanja diplomacije: makro raven, mikro raven in raven posameznika¹. Na makro ravni – ravni mednarodne skupnosti – diplomacijo razumemo kot enega izmed neprisilnih sredstev za reševanje mednarodnih sporov. Na mikro ravni – ravni države – je diplomacija razumljena kot eno izmed zunanjepolitičnih sredstev države, s pomočjo katerega država v mednarodnih odnosih sledi svojim začrtanim ciljem in interesom. Na ravni posameznika lahko kot diplomata označimo človeka, ki je taktičen, vljuden in pazljiv pri izbiri besed.

Diplomacija v širšem smislu je tako osnovno sredstvo, s katerim države komunicirajo med seboj, meni Berridge (2001:62). Omogoča jim urejene in kompleksne odnose in je nekakšen komunikacijski sistem mednarodne družbe. Načeloma bi bilo izvedljivo tovrstno komunikacijo vršiti na daljavo, preko informacijsko – telekomunikacijskih sredstev, vendar obstajajo velika nasprotovanja, da bi se takšen način uporabljal kot edini način komunikacije med državami.

V ožjem smislu je diplomacija oblika državne dejavnosti, osredotočena na odnose z drugimi državami in mednarodnimi udeleženci. Njen glavni cilj je izpolnjevanje nalog, ki ji jih zaupajo organi državne oblasti, prek njih pa skupina, ki ima oblast. Cilji te politike se kažejo v zunanji politiki držav, diplomacija pa je instrument, s katerim se ta politika uresničuje (Vukadinović,1995:15).

Cerar (1999:28) ugotavlja, da diplomacija kot strokovna služba vzdržuje vsakodnevne odnose, dialog med državami in drugimi akterji mednarodne skupnosti (kot so mednarodne organizacije). Poleg tega, da izvršuje zunanjo politiko države, daje predloge v zvezi z njenim oblikovanjem.

Nekateri uporabljajo pojem »diplomacija« kot sinonim zunanje politike, še posebno so enačenju teh pojmov naklonjeni v ZDA. Vendar pa lahko to enačenje zakrije pomembno

¹ V tovrstni klasifikaciji pojma diplomacija je složnih več avtorjev, ki ga skušajo definirati, med drugim: Benko (1987), Nick (1997), Nick & Sander (1999), prav tako jo triplastno opredeljuje Enciklopedija Slovenije.

razliko med politiko in nenasilnimi sredstvi, s katerimi je politika vodena. Berridge (2001: 63) zato meni, da enačenje ni pravilno. Podobno razmišlja tudi Jazbec (1998 b: 465), ki pravi, da diplomacija ni zunanja politika – diplomacija je sredstvo za izvajanje zunanje politike in je ključna za manjše države. Le-to izvaja zunanje ministrstvo določene države, v sestavu katerega so tudi diplomatsko konzularna predstavništva (DKP). V parlamentarnih demokracijah ustvarja in določa zunanjo politiko parlament, izvaja pa jo predvsem zunanje ministrstvo kot profesionalna diplomatska organizacija.

Benko (1997:222 – 223) razume zunanjo politiko kot nadaljevanje notranje politike, saj cilji in interesi, ki jih država skuša doseči v mednarodnih odnosih odražajo družbene, politične in pravne razmere v državi. Zunanja politika je relativno samostojna v primerjavi z notranjo, saj se države pri uresničevanju zunanjepolitičnih interesov srečujejo z interesi drugih držav, pri čemer jih omejujejo pravila mednarodnega in ne notranjega prava.

Kot je razvidno iz definicij, je koncept zunanje politike širši od koncepta diplomacije: v tem razmerju je diplomacija sredstvo za izvajanje, načrtovanje ter oblikovanje zunanje politike. Koncept zunanje politike pa lahko določimo kot proces aktivnosti posamezne države v mednarodni skupnosti, katere cilj je uresničevanje nacionalnega interesa v mednarodnem okolju. V diplomski nalogi bo pojem »diplomacija« označeval - tako kot ga vidijo tudi številni drugi avtorji – vse tri nivoje pojmovanja: diplomacijo kot komunikacijski sistem v mednarodni skupnosti, kot sredstvo za izvajanje zunanje politike države, ter strokovno službo, ki jo izvaja Ministrstvo za zunanje zadeve (MZZ) z diplomatskimi predstavništvi. Iz obstoječe literature je moč povzeti, kakšen je vpliv informacijsko – telekomunikacijskih (ITKT) sredstev na prva dva vidika diplomacije, medtem, ko vpliv ITKT na delo diplomatske službe skušam ugotoviti s pomočjo anket in intervjujev.

1.3. Opredelitev pojma “informacijsko – telekomunikacijska tehnologija”

Zaradi kompleksnosti pojma »informacijsko – telekomunikacijska tehnologija« (ITKT) in njegovega pomena v nalogi, poglavje najprej pojasnjuje osnovne izraze, ki so v tesni povezavi z ITKT in so tudi sicer pomembni za lažje razumevanje tehnične terminologije: podatek, informacija, informacijski sistem in tehnologija. Nato so s pomočjo teh osnovnih

izrazov opredeljeni kompleksnejši pojmi: informacijska tehnologija, informacijska družba ter na koncu informacijsko – telekomunikacijska tehnologija.

Podatek je nevtrarno sporočilo o nekem dejstvu. Pomeni surovino za oblikovanje informacij in je izražen z znaki, sliko ali zvokom. Vedno obsega določene lastnosti, ki ga opredeljujejo, na primer točnost, starost, zanesljivost, uporabnost, ipd. Za ljudi so vedno pomembni samo za njih uporabni podatki (Gričar, 2002).

Informacija je pomen, ki ga človek doživlja oziroma razume skozi njegovo delovanje. Informacijo dobiva iz podatkov in jo posreduje s komuniciranjem. Načini komuniciranja so lahko različni. Eden od načinov komuniciranja je s pomočjo informacijske tehnologije (Zorkoczy, 1985). Ker postajajo informacije vse kompleksnejše, potrebujejo uporabniki vse bolj zmogljive in uporabniku prilagojene informacijske sisteme, ki omogočajo boljše obvladovanje, prenos, prikaz in obdelavo informacij.

Informacijski sistem je skupek strojne in programske opreme, ki zagotavlja pridobivanje in posredovanje podatkov in informacij v nekem okolju.

Informacijska družba je človeška družba, ki intenzivno uporabljajo informacijske računalniške storitve, predvsem internet (Metcalf v Gams, 1998:1). Informacijska družba je tako tista, v kateri so informacijske storitve ogrodje celotnega dogajanja, poligon za prodor uspešnih in za zaostajanje informacijsko nepismenih. Informacijska družba namreč označuje življenje v infosferi, kjer za življenje potrebujemo kvalitetne informacije. Brez njih ni razvoja, ampak zaostajanje in hiranja (prav tam).

Tehnologija je skupek fizičnih procesov za spreminjanje vložkov v proizvodnjo, skupno z družbenim ustrojem, torej z organizacijskimi oblikami in proceduralnimi metodami, ki oblikuje dejavnosti, nujne pri taki transformaciji (Dahlman in Westphal v Bučar, 2001:12).

Informacijska tehnologija (IT) podpira informacijski sistem in v glavnem zajema tri področja: računalniško opremo, programsko opremo, podatkovne mreže oziroma omrežja. IT, kot osnova za delovanje informacijskih sistemov, so sredstva in vedenje o zbiranju, obdelovanju, hranjenju, posredovanju ter prenašanju podatkov, ter vedenje o oblikovanju

informacij (Gričar, 2002:4). IT je tehnologija, ki se od vseh najhitreje spreminja oziroma razvija. Visoko produktivne informacijske tehnologije lahko pomembno vplivajo k povečanju produktivnosti, predvsem pa se je z razvojem IT spremenil način komuniciranja in posledično tudi sprejemanja odločitev.

Informacijsko telekomunikacijske tehnologije (ITKT) so primarno elektronsko zasnovane tehnologije, ki se uporabljajo za zbiranje, shranjevanje, obdelavo, ter komunikacijo informacij in zagotavljajo dostop do znanja. Poudarek je na tehnologijah, ki so informacijsko združljive, torej lahko skupaj z računalniško zmogljivostjo zagotavljajo potrebno informacijo in obdelavo znanja (Valantin v Bučar, 2001:133). Ker se informacije sporočajo (prenašajo) na daljavo, ne govorimo več zgolj o komunikacijskih, temveč o informacijsko telekomunikacijskih tehnologijah, ki vključujejo tudi telekomunikacijsko opremo in storitve (kot so: ISDN, ADSL, GSM, sistemi za video konference, internet telefonija, intranet, ekstranet, fax, itd.).

Diplomska naloga raziskuje vpliv informacijsko-telekomunikacijske tehnologije na diplomacijo, vendar so izrazi, kot so moderna in nova tehnologija, IT in ITKT mišljeni kot sopomenke. Pojma informacijska tehnologija (IT) in informacijsko telekomunikacijska tehnologija (ITKT) se v literaturi prepletata in često avtorji med njima ne delajo razlike, kot je to razvidno tudi v zgoraj navedeni definiciji pojma IT.

»Diplomacija je nastala, ko so plemena spoznala, da je boljše najprej poslušati odposlanca in ga šele nato »pojesti«, je zapisal Potemkin (1945:I). Rodovi, plemena in kasneje narodi, od nekdanj spletajo vezi med seboj, odvisno je zgolj od časovnega obdobja in pripadajoče tehnologije, kako, zakaj in čemu komunicirajo. Skozi zgodovino so se spreminjala tako vloga in vsebina diplomacije, kot tudi področja delovanja, naloge, akterji, ter komunikacijska sredstva in načini. Razvoj znanosti in tehnologije je diplomaciji morebiti olajšal delo, kljub temu pa ostaja njeno bistvo skozi stoletja in tisočletja nespremenjeno – to je vsestransko delovanje v prid interesom svojega naroda, največkrat skozi mirno reševanje konfliktov. Kratek pogled v preteklost bo pojasnil razvoj in kontinuiteto diplomacije skozi različna obdobja v širšem zgodovinskem kontekstu ter vpliv komunikacijsko – informacijskih sredstev na njeno delo.

1.1. Stari vek

V času zgodnjega suženjstva, kamor štejemo vojaško-teokratske državne tvorbe egipčanske despotije, hetitskega kraljestva, Asirije, Perzije in držav Stare Indije, je vsa zunanja politika služila osvajalnim namenom: prisvojitvev ozemlja, sužnjev, živine, nagrabitev bogastva, ki se je kopičilo v sosednjih državah. Mednarodna vprašanja so v obdobju starega veka¹ običajno reševali s silo in tu ni bilo prostora za zapletena pregovarjanja ali morebitna prefinjena pogajanja. Glavna in skoraj edina naloga zunanje politike tedanjih držav, je bila organizacija vojaško – politične obveščevalne službe.

Kljub temu pa so nekatere države **Starega vzhoda** razvile prav živahno diplomatsko dejavnost. Diplomatske posle so vršili vladarji sami preko svojih poslanikov in oni so bili tisti, ki so direktno ustvarjali zaveznike in sovražnike in poročali vladarju o dogajanju v tujini, zato je bila njihova izbira ključnega pomena. Komunikacija je potekala ustno, neposredno med poslanikom in tujim vladarjem ali njegovimi najbližjimi sodelavci. Dokumenti civilizacij Starega vzhoda so bili pisani v klinopisu, babilonskem jeziku, ki je veljal za diplomatski jezik tistega časa. Pogodbe so bile pisane na ploščah plemenitih

¹ Potemkin (1945) opredeljuje stari vek od 15.st. pr.n.št. do 6. st. n. št.

kovin, na katerih je bil upodobljen vladar, kot znak verodostojnosti. Soglasje k pogodbi je vladar poslal na dveh srebrnih ploščah, oba primerka sta bila potrjena s pečati. Predmet komuniciranja so bila vprašanja miru, menjava oziroma sklepanje poslov, porok in zavezništev, ter nudenje pomoči in podpore prijateljskim narodom (V. Potemkin: 1945).

Zunanjo politiko **antičnih grških mestnih držav** so določali interesi borbe za razširitev ozemlja, za pridobitev sužnjev, tržišča, stremljenje po hegemoniji in iskanju zaveznikov. Grki so uvedli inštitut »proksenije«¹, ki ga lahko primerjamo z današnjimi stalnimi diplomatskimi predstavništvi. Istočasno se je razvijal inštitut »amfiktionij«², to so bila religiozna zavezništva med mesti, ki so ležala poleg pomembnejših svetišč. Diplomatska dejavnost je doživela v antiki svoj višek v času peloponeške vojne med Atenami in Šparto, ki sta vsaka ustanovili svojo »sinmahijo«³, to je zavezništvo z ostalimi mestnimi državami.

Spore med polisi so reševali s posredovanjem pogajalcev, imenovanih prezbiji, ki so jih volili polnopravni državljani na javnih skupščinah, katerim so tudi odgovarjali. Poslanik je prejel cilj poslanstva opredeljen v inštrukcijah, ki so bile napisane na dokumentu, obstoječem iz dveh zloženih listov, imenovanih diploma in od tod tudi izraz diplomacija. Diplomatska dejavnost antičnih polisov je prihajala do izraza v živahnih pogajanjih, nenehni menjavi poslanstev, vabilu na posvete, sklepanju obrambnih in napadalnih zavezniških pogodb. Države so izmenjevale novice s sli, imenovanimi keruksi ali angelusi. Marsikateri uspeh antične, pri čemer mislimo v prvi vrsti atenske diplomacije, je moč pripisati tudi intrigam in spletkam, spretnemu govorništvu in pregovarjanju.

Rimska zunanja politika je delovala predvsem v prid ustanovitvi svetovne rimske države in za obrambo pred sosedi. Rimljani so, tako kot Grki, poznali proksenije. Rimska oblast je bila strogo centralizirana in skladno s tem je bila tudi zunanja politika v rokah cesarjeve

¹ **Proksenija** je najstarejša oblika mednarodnih zvez in mednarodnega prava v Grčiji. Proksenija je obstajala med posameznimi osebami, rodovi, plemeni in državami. Proksen nekega mesta je užival v primerjavi z drugimi tujci določene pravice in prednosti glede trgovine, dajatev, sodišča, ter razne vrste častnih privilegijev. S svoje strani pa je proksen vzel nase moralno obveznost do mesta, kjer je užival gostoljubje, da bo posrednik med njim in oblastmi svojega mesta. Preko proksenov so se vršila diplomatska pogajanja; prav tako so se poslanstva po prihodu v mesto najprej obrnila na svojega prosena. Ustanova proksenije je bila v Gčiji zelo razširjena in je bila osnova vseh kasnejših mednarodnih zvez starega sveta. Proksenija = predhodnica stalnega diplomatsko – konzularnega predstavništva (V. Potemkin 1945).

² **Amfiktionije** so bile religiozne zveze, ki so nastale v okolišju svetišča kakšnega posebno čaščenega božanstva. V te zveze so vstopala plemena, ki so živela v okolišju, ne glede na njihove družinske odnose. Prvotni cilj amfiktionov so bila skupna žrtvovanja in praznovanja čast čaščenega božanstva, zaščita svetišča in njegove zakladnice, a tudi kaznovanje bogoskruncev. Ob praznikih se je bilo prepovedano bojevati. Sčasoma so amfiktionije postale religiozno – politična ustanova, mednarodnega značaja z omejenim področjem delovanja (primerljivo z današnjim npr. OPEC-om).

³ **Sinmahije** so bile pogodbe in vojnopolitične zveze v Grčiji, najznačilnejši sta bili lakedaimonska in atenska sinmahija. Vsa mesta, ki so se vključila v zvezo, so imela po en glas, ne glede na njihovo velikost ali pomen. V poslovanju je odločala večina glasov po dolgi debatah in vseh mogočih kombinacijah. (na primer današnji NATO)

osebne pisarne. Tehnika diplomacije cesarskega Rima je bila na visoki stopnji; odlikovala se je po zapleteni in fini izdelavi postopkov in form, čeprav Rim na splošno ni uporabljal veliko diplomacije, saj so verjeli, da je vojna pravična, če je dobro napovedana in to delo so opravljali svečeniki, feciali. Če tuja država ni sprejela feciala, je to pomenilo, da jih Rim lahko napade. Poslanike (legate, delegate, oratorje) je določal senat ali kralj sam in so bili edina vez med vladarji.

Bizanc (kasneje Otomasko cesarstvo) se je v nasprotju z Rimom zelo veliko posluževal diplomacije, kot svojega orodja za doseganje ciljev. Bizantinska diplomacija je posegala v notranje zadeve tujih držav, sklepala zavezništva, pomagala do oblasti izbranemu tujemu vladarju, netila spore v drugih državah, spletkarila, zavlačevala in drugače izza kulisja vplivala na razvoj dogodkov. Za spremljanje dogodkov v tujini so imeli celo arhive in kartoteke. Imeli so prve oblike zunanjega ministrstva, bistveno več kot predhodniki so namenili pozornosti ceremonialu, pompoznosti in obdarovanju - podkupovanju tujih delegacij (Potemkin 1945).

1.2. Srednji vek

Srednji vek¹ velja za »obdobje pesti«, čas preseljevanja narodov, verskih vojn, kasneje pa tudi velikih odkritij na geografskem, naravoslovnem in tehničnem področju, kamor spadata izum tiska in streliva. Srednjeveško obdobje pa je pomembno tudi z vidika današnjega (globalnega) diplomatskega sistema, ki ima svoje temelje v t.i. italijanskem mestnem sistemu petnajstega stoletja (Mattingly, 1965 v Berridge, 1995:2). Beneška diplomacija je med prvimi uporabljala šifrirana sporočila in odprla prvo stalno diplomatsko poslaništvo v Genovi leta 1455. Fevdalno – tlačanski odnosi v tistem času so predstavljali napreden sistem in so določali tudi interese zunanje politike takratnih močno razdrobljenih držav (Potemkin, 1945: 78-81).

Diplomacija srednjega veka ureja spore, spopade in pogodbe med dednimi vladarji samimi ali v odnosu do drugih narodov, tudi barbarov. Poslanik ima status njegovega vladarja, njegova pooblastila, razvijati se prične sčasoma splošno priznan institut imunitete. Največji pečat na diplomacijo srednjega veka so imeli Bizanc, Benetke in katoliška

¹ Potemkin (1945) šteje za čas srednjega veka obdobje od 6. st. n. št. do 16. st. n. št..

cerkev. Slednja je predstavljala v srednjem veku ne le religiozno, ampak tudi državno in imperialno silo.

Komunikacija se je v veliki meri še vedno vršila ustno, med poslanikom in pristojnim sogovornikom. Vladarji zapletenih odnosov z ostalimi narodi niso mogli več obvladovati sami, zato ustanovijo ministrstva za zunanje zadeve. Italijanske države uvedejo stalna diplomatska predstavništva in sčasoma temu sledijo tudi ostale države. Sporočila, ki so se preko kurirjev prenašala v pisni obliki so bila pisana v takratnem uradnem jeziku - latinščini. Govorimo o obdobju t.i. »italijanske diplomacije«. Diplomacija je postala večšina, ki so jo poučevale prve ustanovljene univerze. Opravljanje tega poklica je bilo častno delo in neplačano, zato so bili poslaniki lahko le izobraženi plemiči in premožni meščani.

1.3. Novi vek

Nicolson (1953:71-73) ugotavlja, da se je doslej v vsakem obdobju razvila značilna diplomacija, tako ločimo: grško, italijansko, francosko in v novejšem obdobju ameriško, na kateri bo poudarek nadaljevanja te diplomatske naloge. Novi vek¹ zaznamuje vzpon meščanstva, potrebo po novih trgih, kolonijah, ter vsesplošen tehnološki napredok. Od Westfalskega kongresa dalje zunanja politika ne zastopa več interesov Cerkev, temveč samo državne interese. Vzpostavi se ravnotežje sil in vse velike evropske države so ustanovile zunanja ministrstva ter ambasade v drugih državah, z namenom zagotavljanja tega ravnotežja (Frankel, 1991:136). Manjše države so bile pomembne le na trenutke, glede na svoj vojaški oziroma strateški položaj.

Z Dunajskim kongresom so leta 1815 uvedli načelo precedenčnosti², ter stroga pravila in range diplomatskih predstavnikov (Règlement de Vienna), ki so postali obvezani domov poročati ustno ali pisno kaj so videli v tujih državah. Glavne naloge ambasadorjev postanejo informiranje domačega vladarja o razmerah v tujini in pogajanja s tujimi državami. Poslaniki niso več samo iz vrst najvišjih slojev, ampak zaradi povečane potrebe držav po zastopanju, položaj diplomatov postane uradniški. Posledično diplomacija izgubi del dotodanjega blišča in

¹ Novi vek zajema čas od 16. st. n.št. do konca prve svetovne vojne.

² Gre za načelo, po katerem imajo diplomati glede na dolžino staža v določeni državi določene pravice in obveznosti.

postane plačano delo. Uradni jezik diplomacije postane francoščina. Sicer pa je bila v tem času, ki mu pogosto rečemo obdobje klasične diplomacije, le-ta dejavnost, ki je potekala v diskreciji in brez posebnega vpliva občil (Vukadinovič, 1995: 30). V “dunajskem sistemu” ravnotežja moči, državam ni bilo potrebno pretirano skrbeti za javno mnenje, niti niso bile podvržene vojaškim ali organiziranim skupinam pritiska. Vendar so se, po revolucijah leta 1848, ki so zamajale dunajski sistem, te skupine na novo organizirale in s pomočjo novih tehnik prepričevanja, vse bolj manipulirale z javnostjo, tj. javnim mnenjem¹. Po letu 1870 je prišlo med velikimi silami do trenja in politike neoimperializma, nacionalizma in militarizma. Mir v Evropi je postajal vse bolj odvisen od vojaške moči in posledično so se diplomati v tem času največ ukvarjali s sklepanjem zavezništev in paktov (Hamilton in Langhorne, 1995:95).

V zunanji politiki **po 1. svetovni vojni** se govori o nacionalnem interesu, ne več interesu suverena – vladarja. Propad klasične diplomacije se je začel z vstopom ZDA in Sovjetske zveze v prvo svetovno vojno in s tem v svetovno politiko. Glavno vlogo v tem procesu je imel idealistični ameriški predsednik Woodrow Wilson. V veliki meri po njegovi zaslugi, je diplomatska dejavnost postala odprta in javna². Društvo narodov je zahtevalo javno objavo vseh sklenjenih pogodb in sporazumov, kasneje je to njeni naslednici (Organizaciji združenih narodov - OZN) to tudi uspelo. Skladno z 102. in 103 členom Ustanovne listine OZN morajo biti vse sklenjene mednarodne pogodbe tudi javno objavljene. Zaradi tako temeljnih sprememb na področju zunanje politike, imenujemo diplomacijo po prvi svetovni vojni »sodobna diplomacija«.

Razvoj telekomunikacij je imel pomemben vpliv na diplomacijo zadnjega poldrugega stoletja, piše Šmigoc (2003:64). Pojem »telekomunikacije« sicer zajema vsa komunikacijska sredstva, katera omogočajo prenos podatkov na daljavo, vendar se načeloma uporablja šele od 18. stoletja dalje, ko so razvili optični telegraf. Prvo telekomunikacijsko sredstvo, ki je vplivalo tudi na diplomacijo je električni telegraf, ki so ga vpeljali v sredini 19. stoletja. Naprava je pomenila pravo revolucijo pri vsakdanjem delu zaposlenih v diplomatskih misijah. Sporočila so se lahko prenesla na daljavo v kratkem času in svet se je s tem pričel »krčiti«, saj razdalje niso več predstavljale ovire pri komuniciranju, kot so v preteklosti. Govorjena beseda se je v 19. stoletju pričela prenašati na kratke razdalje preko kratkih radijskih valov. V 20. stoletju govoren prenos informacij

¹ Kar se je najbolj manifestiralo ob povodih za prvo in drugo svetovno vojno.

² Javna in odprta diplomacija nista sinonima. Ideja o odprti diplomaciji po prvi svetovni vojni, kot odprtem forumu, je bila neuspešna. Uspešno pa so se razvile razmere za demokratičen nadzor nad njenim delovanjem in to imenujemo javna diplomacija

doživi pravi razcvet z uporabo telefona. Diplomatske misije postanejo v vsakem trenutku dosegljive za komunikacijo z domačo državo, na drugi strani pa same vzpostavljajo večje število stikov, kot kadarkoli prej v preteklosti. Z uvedbo telefona se je med drugim spremenil tudi nivo komuniciranja – preko novega komunikacijskega kanala so se pričeli sporazumevati tako uslužbenci kot najvišji državni voditelji. Pomen informacijskih ter komunikacijskih tehnologij je postal zelo velik, saj so slednje pripomogle k bistveno hitrejši, cenejši in vsesplošno dosegljivi komunikaciji v diplomaciji.

SKLEP:

V dolgih letih obstoja je diplomacija na različnih stopnjah razvoja doživela številne spremembe, vendar je bila vedno odvisna od preobrazb mednarodne skupnosti, hkrati pa sestavni del procesa spreminjanja. Največje spremembe v diplomaciji se se odrazile v njenem komuniciranju, saj so se skozi zgodovino spremenjali tako načini, oblike, kot sredstva diplomatske komunikacije. V obdobju starega in srednjega veka je diplomatska dejavnost potekala skoraj izključno verbalno, preko odposlancev ene ali druge strani, pisna oblika komuniciranja je bila rezervirana za pogodbe ali pomembne sporazume. Vsesplošen družbeni razvoj, odkritja, ter znanstveno – tehnični izumi so bistveno spremenili naravo in obliko mednarodnega okolja. Kot odraz sprememb se je v poznem srednjem veku velik delež komunikacije že odvijal pisno in pojavljati so se pričela celo šifrirana sporočila.

V zadnjem stoletju je diplomacija doživela vrhunec sprememb in postala eden od temeljnih stebrov državne suverenosti, saj je vojna kot sredstvo reševanja konfliktov postala prepovedana z mednarodnim pravom. V duhu prve svetovne vojne ter njenih uničujočih posledic so tajni dogovori postali prepovedani. Diplomacija je postala javna, skladno z vsesplošnimi zahtevami po demokratizaciji te službe in se hkrati uveljavila kot miroljuben način urejanja sporov med državami. Brez dvoma je silovit razvoj transportnih in telekomunikacijskih sredstev povzročil vsesplošne spremembe v tem državnem organu. Na eni strani gre za notranje, organizacijske spremembe znotraj ministrstev za zunanje zadeve, na drugi strani pa so se pojavile obsežne vsebinske in funkcionalne spremembe tako sredstev, kot oblik diplomatske komunikacije.

Navkljub ustanovitvi Društva narodov, svet po prvi svetovni vojni ni bil varen pred agresijo, genocidom ali kopičenjem vojaške moči. Idealistični državni voditelji tedanjega obdobja so kljub dobrim namenom in dejanjem spregledali grožnjo, ki je prihajala iz Nemčije, oziroma ji niso pripisali prave teže, in druga svetovna vojna se je izkazala še bolj kruta in uničujoča kot prva. Hitlerjeva moč je temeljila na treh državnih aparatih, ki jih je v celoti obvladoval. Prvi je bil vojska, drugi diplomacija, tretji mediji. Z demagoškimi prijemi, lažnimi obljubami in grožnjami mu je uspelo z minimalnim odporom zaseči del srednjevzhodne Evrope in se šele nato podati v krvavo vojno na zahodu. Njegova vohunska diplomacija je uporabljala napreden sistem šifriranja in obveščanja in je skupaj s totalitarno propagando v prvih letih vojne prinesla neslutene »uspehe«. Tako se ne gre čuditi kasnejšima velesilama ZDA in Sovjetski zvezi, da sta se po drugi svetovni vojni opirali na te- iste institucije. Pomembno vlogo po drugi svetovni vojni je pridobila Organizacija združenih narodov, katera že v svoji preambuli in nato še v 2. in 33. členu Ustanovne listine prepoveduje uporabo in grožnjo s silo in obvezuje države članice in nečlanice svetovne organizacije k mirnemu reševanju sporov, torej preko diplomacije.

Simoniti (1995 b: 10) meni, da je največja kvaliteta diplomacije njena sposobnost prilagoditi se spremembam ali ustvariti nove spremembe. Tehnološki napredek je omogočil razmah diplomatske dejavnosti v mnogo večjem obsegu, kot kadarkoli prej v zgodovini. Z razvojem transportnih in telekomunikacijskih sredstev se je svet »skrčil«, razdalje niso več ovira pri komuniciranju, vsak kotiček na Zemlji je postal fizično dosegljiv v enem dnevu, virtualno pa v nekaj sekundah. Uvedba novih informacijskih in telekomunikacijskih sredstev z informatizacijo procesov omogoča decentralizirano procesiranje podatkov in informacij, torej prenos odgovornosti tja, kjer so podatki in informacije nastali. Poleg navedenega ITKT omogočajo lažje komuniciranje in pretok dokumentov, povezovanje ljudi znotraj institucije ter z ustreznimi tujimi organizacijami, delitev (sharing) informacij ter povezovanje ljudi, procesov in sistemov. Sodobna diplomacija torej prinaša vrsto novosti, ki bodo predstavljene v naslednjih dveh poglavjih v posameznih vsebinskih sklopih.

3.1. Vsebina in področja delovanja sodobne diplomacije

Kljub dejstvu, da se vsebine sodobne diplomacije¹ vse bolj razlikujejo od klasičnih, francoski diplomat Jules Cambon, nasprotno od večine meni, da se pravzaprav ne spreminja diplomacija, temveč njeno okolje in da bo bistvo diplomacije ostalo vedno enako, saj bodo države vedno potrebovale poštene ljudi, ki bodo branili interese svoje vlade. Naloga bo temu mnenju navkljub, sledila mnenju večine teoretikov, namreč, da so vsebina, področja delovanja, akterji ter naloge diplomacije tisti, ki se spreminjajo oziroma razvijajo v času in prostoru.

Pretežno s procesom dekolonizacije, se je najprej povečalo geografsko področje delovanja diplomacije. Nato je zaradi povečanega števila subjektov v mednarodni skupnosti², ter zaradi povečanega obsega mednarodnega sodelovanja, prišlo do inflacije diplomatske dejavnosti na vseh ravneh in v duhu novega časa so se utemeljile nove metode dela na osnovi parlamentarizma³ in demokratizacije⁴ (Rouke in Boyer, 2000: 220–221). Novodobna diplomacija, poleg vojske in notranjih zadev, tvori enega od treh stebrov državne suverenosti in igra glavno vlogo v mirobljubnem reševanju odnosov med državami s pomočjo pogajanj, ščitenja interesov v tuji državi ter vplivanju na oblikovanje zunanje politike domače in tuje države.

Vsestranski znanstveno - tehnološki napredek je botroval dejstvu, da se novodobni predstavniki držav in njenih organov ukvarjajo z novimi, drugačnimi področji delovanja v mednarodnih odnosih kot v preteklosti. Če so v preteklih obdobjih prevladoval politične in obrambno - varnostne teme, se je sodobna diplomatska agenda razširila na področja gospodarstva, sociale, humanitarnih problemov, vprašanja jedrske energije in njenih odpadkov, ohranjanja naravne in kulturne dediščine, poenotenja tehnoloških standardov, pogajanj o gospodarskih in trgovinskih sporazumih, varstva okolja, človekovih pravic, javnega zdravstva, sociale, znanosti in tehnike, kulture, energetskih virov, turizma, investicij, preprečevanja konfliktov, mednarodnega kriminala, terorizma, itd. Z ozirom na naslov naloge,

¹ Izraz "sodobna diplomacija" je diplomacija, ki jo je po prvi svetovni vojni uvedel ameriški predsednik Woodrow Wilson, zato nekateri avtorji govorijo tudi o "sodobni ameriški" ali celo "Wilsonovi diplomaciji". Bistvo te diplomacije je v transparentnosti in seznanjanju javnosti o tekočih dogodkih.

² Za primerjavo: na drugi haaški konferenci leta 1907 je sodelovalo 44 držav, danes jih je na mednarodnih konferencah prisotnih blizu 200.

³ V obliki razpravljanja in glasovanja v mednarodnih organizacijah

⁴ Demokratizacija izbora diplomatskega osebja, vpliv interesnih skupin in nadzor javnosti nad delom diplomatske službe

naj še posebej poudarim, da se tudi informacijske in telekomunikacijske tehnologije pogosto v najrazličnejših kontekstih pojavljajo kot predmet pogajanj in razprav v mednarodni areni. Ker nekatere teme spadajo v kompleksna strokovna področja, je na pogajanjih nujna prisotnost tistih diplomatov, ki so specializirani za posamezna področja, ali celo ekspertov s posameznih področij (Vukadinovič, 1995: 111-113).

V osnovi torej ne gre za upadanje vloge diplomacije, temveč za širjenje področja delovanja le-te, saj se je prvotna agenda mednarodne skupnosti preusmerila s t.i. »visoke politike« (vprašanja vojne in miru), na področja t.i. »nizke politike«, torej na zgoraj naštetá področja. Naloge diplomatov so postale raznovrstnejše in zahtevnejše kot v preteklosti, za kar diplomati potrebujejo več in širše znanje kot kdajkoli v preteklosti (Cerar, 1999: 32). Diplomacija kot sredstvo zunanje politike ni več le stvar zunanjega ministrstva, temveč so v razreševanje odprtih vprašanj vključena vsa pristojna ministrstva in drugi državni organi, država pa mora pri tem znati ustrezno koordinirati raznolika in številna zunanjepolitične stališča in strategije.

3.2. Naloge sodobne diplomacije, ki jih določa sodobno mednarodno pravo

Oprelitev nalog diplomacije je odvisna od avtorjevega pogleda na to področje, od njegovih teoretičnih izhodišč, osebnih izkušenj, predvsem pa od tega ali odobrava ali kritizira njen obstoj. Kot temeljno izhodišče služi Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih iz leta 1961, katera v 3.členu opredeljuje naslednje temeljne naloge sodobne diplomacije:

- Predstavljanje države pošiljateljice v državi sprejemnici ali mednarodni organizaciji.
- Zaščita interesov države pošiljateljice in njenih državljanov v državi sprejemnici.
- Zakonito zbiranje informacij o stanju v državi sprejemnici in poročanje o njem domači vladi.
- Pogajanja z vlado države sprejemnice.
- Promocija ekonomskih, kulturnih, znanstvenih in prijateljskih odnosov med državama na vseh nivojih (Feltham, 1993:3).

Poleg teh nalog se večina avtorjev strinja, da je naloga diplomacije reševanje in urejanje odprtih vprašanj in konfliktov z zmernimi sredstvi, ter zmanjševanje morebitnih medsebojnih zaostritev. Če ima diplomatsko predstavništvo tudi konzularni del, potem opravlja tudi konzularne naloge. Stern (1998:161) dodaja analiziranje mednarodne situacije in na podlagi le-te svetovanje domači vladi, ter »prilizovanje« tujim, Barston (1991:85) pa našteva tudi prispevanje k redu, izdelovanje, vpeljevanje ter nadgrajevanje mednarodnega prava. Benko (1997:258) na drugi strani govori o trojni shemi diplomacije: predstavljanje – pogajanja – opazovanje.

Morgenthau (1995:662) razmišlja nekoliko drugače v tem, ko pravi, da pod pojmom diplomacija v najširšem smislu lahko razumemo celo vrsto zunanjepolitičnih aktivnosti, glavni namen je doseganje zastavljenih ciljev, njena glavna naloga pa izbira ustreznih sredstev za doseg ciljev. Pri tem ima na voljo tri možnosti: prepričevanje, kompromis ter grožnja s silo.

Russett in Starr (1996:246-247) naštejeta pet nalog, ki jih v praksi izvaja sodobna diplomacija (1. »conflict management«, 2. posredovanje pri reševanju problemov med dvema ali več vladami, 3. pospeševanje medkulturne komunikacije, 4. pogajanja in dogovarjanja, 5. načrtovanje in izvajanje zunanje politike). Poleg navedenih pa opozarjata na »propagandno dejavnost« diplomacije, pri kateri ni namen doseči neposreden dogovor z drugo stranjo, temveč vplivati nanjo posredno, preko tretje strani s propagando, spodkopavanjem položaja ali z raznimi psihološkimi prijemi vplivati na to tretjo stran. Kot je razvidno iz literature, avtorji naštevajo seznam diplomatskih nalog predvsem skladno s svojim prepričanjem, izkušnjami ali opažanjem, zato vsak doda tudi nekaj specifičnih. Natančnega seznama nalog zato ni moč navesti, vendar je očitno, da se je obseg diplomatskih obveznosti znatno povečal. Temeljne naloge, ki jih opravlja diplomacija so sicer dorečene z Dunajsko konvencijo, vendar se ta seznam dopolnjuje, oziroma spreminja skladno z novimi pojavi in dogodki na mednarodnem ali notranjepolitičnem prizorišču.

3.2.1. Kodifikacija diplomatskega prava

Za vzpostavitev diplomatskih odnosov je potreben medsebojen sporazum med dvema državama, zato se tak odnos lahko vzpostavi le med dvema subjektoma, ki imata vzajemen interes in se obvežeta k spoštovanju mednarodnega diplomatskega prava in splošnih mednarodnih običajev. Diplomatsko pravo je postalo kodificirano z naslednjimi sporazumi:

- Konvencija o privilegijih in imunitetah ZN (1946),
- Sporazum med ZN in Švico o privilegijih in imunitetah (1946),
- Sporazum med ZN in ZDA o sedežu ZN (1947),
- Konvencija o privilegijih in imunitetah specialnih agencij (1947),
- Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih (DKDO, 1961),
- Dunajska konvencija o konzularnih odnosih (DKDO, 1963) in
- Konvencija o predstavljanju držav in njihovih odnosih z mednarodnimi organizacijami (1975).

3.3. Akterji v mednarodni skupnosti

V zadnjih 50 letih se je število subjektov v mednarodni skupnosti več kot podvojilo, saj število držav in mednarodnih organizacij po prvi svetovni vojni eksponentno narašča¹. Demokratični procesi so povzročili bistveno povečanje vloge civilne družbe tako znotraj držav, kot tudi v mednarodnem okolju. Bennet in Oliver (2002: 4) ugotavljata, da sodobno mednarodno okolje sestavlja približno 300 vladnih in okrog 5000 (pet tisoč) nevladnih organizacij, ki skupno sestavljajo »demokratični kolektiv« mednarodne skupnosti. Če so v preteklosti komunicirali zgolj diplomati in le izjemoma neposredno šefi držav, potem lahko rečemo, da dandanašnji komunicirajo »vsi z vsemi«. Med državami ne poteka več komunikacija zgolj na relaciji zunanje ministrstvo – ambasada, temveč se vse bolj pogosto pojavlja t.i. »državljska diplomacija«, to je nevladna, neuradna oblika stikov med skupinami državljanov.

Odperta vprašanja se rezrešujejo na različnih ravneh in vse pogosteje pogajalske ekipe vključujejo izvedence v eksaktnih znanostih, saj je brez njih nemogoče držati korak s sodobnim razvojem. Nastanek novih držav in povečanje števila mednarodnih vladnih in

¹ Za primer: število članic OZN je od prvotnih 51 leta 1945, naraslo na 191 leta 2002 (<http://www.un.org/Overview/growth.htm>)

nevladnih organizacij sta povzročila tako povečanje števila diplomatskih kadrov, kot nove oblike sodelovanja in komuniciranja (Vukadinovič 1995:227). Glede na politični sistem, ki ga ima posamezna država, njena ustava opredeljuje nosilce diplomatske komunikacije in njihove pristojnosti. Skladno z mednarodnim pravom, imajo pravico do diplomatske komunikacije predsednik države, predsednik vlade, zunanji minister ter šefi diplomatskih misij. Omenjeni funkcionarji imajo »de jure« pravico zastopati državo in za to dejanje ne potrebujejo pooblastila¹. Zaradi spremenjene narave mednarodnih odnosov se v komunikacijski proces med državami in ostalimi subjekti mednarodne skupnosti vse pogosteje vključujejo predstavniki drugih ministrstev in oddelkov, vladnih agencij, konzuli, vojaški funkcionarji, predstavniki specialnih misij, parlamentarnih odborov, inštitutov, funkcionarji pravnih ustanov, visoki predstavniki mednarodnih organizacij, člani komisij, komitejev in drugi predstavniki mednarodnih organizacij, političnih strank, interesnih skupin, združenj, raznih nevladnih organizacij, v zadnjem času pa tudi predstavniki multinacionalnih in mednarodnih korporacij.

Najsi gre za velike ali majhne države, se morajo kljub vsem akterjem, ki se pojavljajo v mednarodnem okolju, tudi šefi držav in vlad zaradi političnih, gospodarskih in družbenih sprememb v svetu hitrih preobratov ter vsakodnevno novih kriz, neposredno ukvarjati z zunanjo politiko. Minister za zunanje zadeve izvaja politiko, ki jo odobri parlament, vlada ali predsednik vlade in načeloma ne ukrepa po svoji volji, čeravno je v javnosti pogosto predstavljen kot glavni in edini tvorec zunanje politike v državi. Poseben položaj so pridobile mednarodne organizacije, ki so postale samostojen, raznolik in mnogoštevilčen subjekt mednarodne skupnosti, pri katerih imajo države akreditirane stalne predstavnike. Te organizacije (najboljši primer so OZN) predstavljajo forum, na katerem komunicirajo vse države, tudi tiste, ki nimajo neposrednih medsebojnih predstavništva ali se sicer njihov glas v mednarodni skupnosti ne bi slišal. Na drugi strani imajo lahko tudi mednarodne organizacije akreditirane svoje predstavnike v posameznih državah in preko njih komunicirajo s pristojnimi organi države sprejemnice.

Sklep:

Vsesplošne družbene in tehnološke spremembe so na področju diplomacije prinesle nove akterje, vsebine, naloge, področja delovanja ter posledično uvedle nove metode dela in kanale komuniciranja, na primer: vlade posameznih držav se odslej lahko v posebno

¹ Od naštetih akterjev potrebuje pooblastilo edino šef misije, vendar, ko ga enkrat pridobi, mu velja do izteka mandata.

odločilnih trenutkih neposredno komunikacijsko povežejo, najbolj znan primer je bil t.i. »rdeči telefon«, ki je v času hladne vojne povezoval ZDA in SZ. Nova področja delovanja odražajo spremembe v mednarodnem okolju in razširjajo mednarodno agendo, hkrati pa nalagajo diplomatskim uslužbencem nove in nove naloge. Vendar je te spremenjene naloge in vsebine možno učinkovito izvajati le z novimi načini vodenja mednarodnih odnosov, ki zahtevajo izdatno uporabo in podporo novih informacijsko - telekomunikacijskih sredstev. Število subjektov, ki sodelujejo v diplomatskem občenju se je bistveno povečalo in posledično se je spremenila narava dela ter število diplomatskih uslužbencev. Diplomati ne izvajajo več zgolj nalog, ki jih določa Dunajska konvencija, temveč jim spremenjena narava mednarodne skupnosti narekuje vedno nove obveznosti in s tem povezano osvajanje vedno novih znanj. Pravno podlago za ukrepanje in delovanje diplomatskih predstavnikov ter mednarodnih organizacij dajejo mednarodno sprejete pogodbe in konvencije, katere so dolžni spoštovani vsi civilizirani narodi. Največja pridobitev sodobnega sistema je prepoved vojne ter nešteto krat zapovedano mirno reševanje konfliktov. Škoda le, da se besede vedno ne udejanijo...

Že ob bežnem pregledu podnaslovov tega poglavja je moč sklepati, da nove trende v delovanju sodobne diplomatske službe povzročajo, omogočajo in podpirajo nove informacijsko – telekomunikacijske tehnologije. Po zaslugi ITKT je državna uprava in z njo diplomatska služba postala učinkovitejša, hitrejša in relativno cenejša. Kot kažejo ugotovitve, je ena od prednosti novih tehnologij tudi bistveno cenejše uvajanje najnovejših telekomunikacijskih sredstev v primerjavi s predhodnimi tehnologijami. Diplomati so na račun tehnologije izgubili del svojih pristojnosti, dobili pa kopico novih nalog in obveznosti. Prav tako po zaslugi ITKT, so mediji v zadnjih desetletjih pridobili izjemen pomen, moč in vpliv na dogajanje v zunanji politiki. Iz vloge opazovalcev so se spremenili v sooblikovalce javnega mnenja in vlade neprestano iščejo podporo javnosti za svoje ukrepe. Del novosti, ki so se pojavile kot odziv na spremenjene razmere v mednarodni skupnosti, so tudi sestanki na vhru (t.i. summit diplomacy) ter multilateralala z vsemi pritikinami, oba pojava pa lahko funkcionirata le s pomočjo hitrih in zmogljivih telekomunikacij in informacijskih sistemov.

4.1. Vpliv informacijsko – telekomunikacijskih sredstev na diplomacijo

Gonilna sila sprememb je informacijska tehnologija. Ko je Gutenberg je pred petimi stoletji zamajal stari družbeni sistem z uvedbo tiska, je nezadržno sledila demokratizacija znanja in izobraženosti. Ob prelomu tisočletja ima takšno revolucionarno vlogo mikročip. Posledica eksponentne rasti zmogljivosti in hkrati vrtoglavih padcev cen v telekomunikacijah, so spremembe tako na področju financ, gospodarstva, izobraževanja, zdravstva, kot tudi v vladanju. Če so narode nekoč povezovala zunanja ministrstva in trgovci, se ti sedaj povezujejo preko satelitev, optike, kabla in mobilne telefonije. Po napovedih naj bi v mednarodnih odnosih tovrstne povezave postale glavni način komuniciranja, saj naj bi do leta 2005 imela dostop do interneta ena milijarda svetovnega prebivalstva, do leta 2010 pa polovica Zemljanov (www.csis.org/pubs/diaexecsum.html).

Če obdobje starega veka v smislu prenosa informacij imenujemo »verbalno obdobje«, potem sta srednji in novi vek »pisni obdobji«, obdobju sodobne diplomatske komunikacije pa pravimo kar e-obdobje. Spodnja tabela prikazuje uvedbo telekomunikacijskih sredstev v drugi

polovici dvajsetega stoletja. Ob tem je nujno potrebno pripomniti, da je navedena tehnologija prešla v uporabo v omenjenih obdobjih v zahodnih, razvitih državah, medtem ko nekatere manj razvite šele danes spoznavajo tehnologijo, ki jo zahodni svet uporablja že nekaj desetletij. Navedena je tudi struktura stroškov, ki spremljajo uvedbo novih tehnologij. Pri tem opazimo, da nove tehnologije predstavljajo nizke tako fiksne kot variabilne stroške uvajanja, kar je prednost v primerjavi s predhodnimi, hkrati pa tudi razlog za veliko ekspanzijo teh načinov komunikacije.

Tabela 1: Uvedba komunikacijskih tehnologij v zadnjih 50 – ih letih

OBD OBJE	Pozna 50 – ta do zgodnja 70-ta leta	Zgodnja 70-ta do pozna 90 –ta leta	Od 1990 do danes
POMEMBNE TELEKOMUNIKACIJSKE TEHNOLOGIJE	Množični mediji (tisk, radio, TV)	Sateliti (TV), telekomunikacije	Računalniki, internet, optika
STRUKTURA STROŠKOV TEHNOLOGIJE	Visoki fiksni in variabilni stroški	Visoki fiksni stroški, nizki variabilni stroški	Nizki fiksni in variabilni stroški

(VIR: povzeto po Gudykonst in Mody, v Šmigoc, 2003:64)

V kolikor diplomacijo razumemo kot način komunikacije, potem ni presenetljivo dejstvo, da sodobna informacijsko – telekomunikacijska tehnologija ključno vpliva tako na vsebino, kot tudi način dela diplomatske službe. V preteklosti so bili predstavniki opolnomočeni s širokimi pooblastili. Danes se, nasprotno, razvija t.i. »shuttle diplomacija«, katere glavna značilnost so pogosti obiski odposlancev, za katere pa ni nujno, da imajo široka pooblastila. Namesto teh se s pomočjo sodobnih telekomunikacijskih sredstev v vsakem trenutku povežejo, posvetujejo ter izmenjajo informacije z domačo vlado. Kot ugotavlja Vukadinovič (1995: 113), »diplomat ni več prepuščen samemu sebi in nima več samo splošnih pooblastil, saj lahko dodatna navodila prejeme v vsakem trenutku«.

Po drugi strani se vse pogosteje sklicujejo t.i. vrhunski sestanki na katerih sodelujejo visoki funkcionarji zunanjih ministrstev ali drugi državniki. O tem pojavu kritično piše Morgenthau (1995: 682): »... Ob osvajanju časa in prostora z moderno tehnologijo, kar je zmanjšalo pomen diplomatskega predstavnštva, je prišlo do zmede funkcij, ki je značila za sodobno diplomacijo. Zunanji minister ali državni sekretar se danes lahko s pomočjo

modernih komunikacij fizično obrne na vsako prestolnico v nekaj minutah in jo lahko tudi osebno doseže v nekaj urah. Tako so se začeli pojavljati ljudje, odgovorni za zunanjo politiko, ki v vlogi potujočih ambasadorjev švigajo iz ene konference na drugo in se vmes samo toliko vrnejo v svoj urad, da se pripravijo na naslednjo konferenco. Človek, ki naj bi predstavljal možgane diplomacije, njen živčni center, na ta način predstavlja v najboljšem primeru njene živčne končiče. Zato pa je, kar zadeva možgane, invalid.« S pomočjo moderne tehnologije se je izboljšala učinkovitost, intenzivnost in hitrost dialoga, vendar, kot nadalje trdi Morgenthau (1995: 667-673), se je klasična diplomacija kot tehnika vodenja zunanjih zadev, po drugi svetovni vojni, začela uminkati multilateralni in shuttle diplomaciji. Po njegovem mnenju je za tak razvoj kriv razvoj komunikacij, pojav supersil in mednarodnih organizacij (na čelu z OZN), s tem pa spremenjena narava sodobne politike.

Kljub deljenim mnenjem teoretikov o uporabi ITKT sredstev v diplomaciji, pa praksa nedvomno dokazuje njihovo nepogrešljivost in nenadomestljivost. Danes se na vseh nivojih diplomatskega komuniciranja uporabljajo vsa sodobna informacijska in telekomunikacijska orodja, ki so ocenjena kot zanesljiva in jih je mogoče varno uporabljati. Redno se uporabljata tako stacionarna kot brezžična telefonija z dodatnimi storitvami, kot so kratka sporočila (SMS), konferenčni in čakajoči klici, telefonski predal, itd., hkrati pa se uveljavljajajo video konference in prenosni računalniki, ki omogočajo popolno mobilnost uporabnikom. Elektronska pošta je pričela vse bolj zamenjevati klasično in nekatere vlade si tudi pomembnejše dokumente (kot so diplomatske note) že izmenjujejo v elektronski obliki. Poleg tega se tudi obsežnejši prenosi podatkov vse več izmenjujejo v elektronski obliki (primer: Evropska unija ne distribuira več gradiva za seje v papirnati obliki, ampak se gradivo distribuira samo še v elektronski obliki, preko različnih aplikacij, glej stran 58-59) in vse kaže, da »papirnatemu veku bijejo zadnje ure«. Nenazadnje pa je tu še predstavitvena sposobnost svetovnega spleta, ki omogoča pridobivanje ogromnih količin informacij, hkrati pa tudi posredovanje le-teh. Večina vlad ima podrobno izdelane interaktivne večjezične spletne strani, preko katerih obveščajo, informirajo ali drugače sodelujejo z obiskovalci njihovih portalov.

Komunikacijske spremembe in nastanek t.i. »digitalne družbe« so torej prinesli obsežne spremembe pri opravljanju diplomatske dejavnosti. V širšem smislu se diplomacija spremeni vsakokrat, ko se pojavi nova tehnologija, ki deluje v smeri združevanja sveta –

fizično, elektronsko in kulturno (Finn, 2000:2). Razvoj transportnih sredstev omogoča diplomatske (ali vojaške) intervencije kjerkoli po svetu, televizija in svetovni splet pa statista, ki uspehe (ali neuspehe) predstavljata domači in svetovni javnosti. Novodobni diplomati morajo tako na eni strani opravljati klasične diplomatske naloge, na drugi strani pa vzdrževati stike z mediji in različnimi oblikovalci javnega mnenja (»opinion makers«) tako v domovini kot v tuji državi skozi številne tiskovne konference, sporočila za javnost, intervjuje, ipd. Sodobna ITKT sredstva omogočajo preko elektronskih, avdio - vizualnih in tiskanih medijev seznanjenje širše javnosti o delu diplomacije, s tem pa vplivajo na javno mnenje.

Ugotovitve kažejo, da nove tehnologije sicer ne morejo nadomestiti ljudi v diplomatskih predstavništvih, jim pa zato olajšajo delo in pripomorejo k bistveno večji učinkovitosti. Slaba stran sodobne tehnologije je pritisk na delo diplomatov, saj so izpostavljeni nenehnemu dotoku informacij iz različnih (v zadnjem času predvsem elektronskih) virov¹, nadzoru domače vlade, kot tudi pritiskom domače in tuje javnosti. Diplomatska predstavništva se morajo vedno znova prilagoditi informacijsko – komunikacijskemu okolju, saj gledano skozi Darwinovo evolucijsko teorijo, spremembe v okolju pogojujejo preživetje le tistih akterjev, ki se uspešno prilagodijo spremembam. Z informacijsko - komunikacijskimi tehnologijami je prišlo do pomembne stopnje evolucije diplomatskih odnosov, meni Martin (2001:5-15). Po njegovem prepričanju ITKT omogočajo na eni strani participacijo javnosti pri oblikovanju zunanjih politik, na drugi strani pa omogočajo s sredstvi t.i. «soft power»² kompenziranje odsotnosti fizične moči, predstavljanje zunanjepolitčnih ciljev domači in mednarodni javnosti, pridobivanje podpore za diplomatsko dejavnost ter uveljavljanje svoje države v mednarodni skupnosti. Nadalje Martin omenja t.i. paradigmo »cyberpolitik«, ki naj bi bila v pomoč pri analizi vpliva komunikacijskih tehnologij na vlogo države in diplomatskih zadev. Paradigma govori o treh pomembnih trendih pri vključevanju diplomacije v ITKT tokove; prvi je vpliv in povečanje pomena civilne družbe s pomočjo ITKT, globalno povezovanje ter pomen »soft power« pri doseganju ciljev v mednarodnih odnosih.

¹ Televizija, radio, internet, elektronska pošta,

² Za tradicionalne metode prepričevanja štejemo t.i. »hard power« - vojska, gospodarska prisila, medtem ko z izrazom »soft power« imenujemo subtilnejša diplomatska sredstva, kot so prepričevanja in vplivanje

4.2. Mediji

Če je klasična diplomacija veljala za tajno, diskretno in skrito pred javnostjo, tega za sodobno nikakor ne moremo trditi. Mediji so prisotni na vsakem koraku; iz vloge opazovalcev so se spremenili v sooblikovalce javnega mnenja. V nasprotju s prizvokom misterioznosti v preteklosti, se današnja diplomacija odvija na očeh javnosti, še posebno, kadar se odvijajo vrhunski sestanki. Pojavil se je fenomen t.i. »medijske diplomacije«, ki je postala propagandni stroj tako v demokratičnih kot avtoritarnih režimih, ko mediji »namerno« ali »nenamerno« izvajajo diplomatske incidente in s tem vplivajo na diplomatske odnose (Ramaprasad, 1983:75). Medijem je bilo pogosto diktirano, o čem naj pišejo, kar izhaja iz teoretske predpostavke, da je ena od funkcij vlade nadzor medijev. Mediji tako hote ali nehote neposredno sodelujejo v diplomatskem procesu. Rupel (2003) opisuje še eno stran problematike odnosa med diplomacijo in mediji. Slednji lahko »majhnemu« dogodku pripišejo enormne razsežnosti, pogosto posredujejo informacijo javnosti, še preden jo imajo diplomati možnost analizirati in celo določajo politična razmerja.

Na drugi strani sta se zaradi navzočnosti občil na vseh stopnjah pogajanj spremenila narava in duh diplomacije. Sodobni diplomati so postali prisiljeni upoštevati javno mnenje, izgubili so svojo neodvisnost, postali so ujeti med čas in pričakovanja javnosti (Vukadinovič 1995:40-42). Vse več novinarjev se je pričelo poklicno ukvarjati z zunanjo politiko in o njej redno poročati. Zagovorniki klasičnih diplomatskih metod trdijo, da je javnost po nepotrebnem vključena v diplomatski proces pogajanj in predstavlja zgolj nepotrební pritisk in celo ovira delo diplomatov. Na drugi strani so Wilsonovi somišljeniki, ki so želeli usmeriti zanimanje javnosti v to sfero z namenom, da postane transparentna. Mediji jih v tem podpirajo, saj spektakularno medijsko poročanje o zunanjih zadevah domače ali tuje države običajno naleti na zanimanje širše javnosti, kar obeta priložnost za visoko publiciteto, gledanost, poslušanost ali naklado. Gre torej za vzajemno koristen odnos, saj je ena stran vir informacij, druga pa jih posreduje in vrača.

Pri novinarskem pokrivanju dogodkov so »dovoljena vsa sredstva« informacijsko – telekomunikacijske opreme: telefon, telefaks, internet, prenosni računalniki, satelitska povezava, videokonference, elektronska pošta, GSM telefonija ipd., ki odločajo kdo bo prvi objavil vest in predvsem kako, kaj in koliko. Od tega je včasih lahko odvisen celo

nadaljnji potek in razplet dogodkov. Dokaz kako pomembna je postala vloga medijev v izgrajevanju podobe (»imidža«) posamezne države je med drugim v tem, da so nekatere države razvile posebne institucije ali celo najele agencije za stike z javnostjo, ki jim pomagajo predstaviti državo v mednarodni javnosti (Kuncik v Gruban, 2002:30). Drugi dokaz pa je v tem, da ima vsako zunanje ministrstvo oddelek za odnose z javnostjo. Naloga tega oddelka je komuniciranje z domačimi in tujimi javnostmi preko sporočil za javnost, tiskovnih konferenc, predstavljanja in pojasnjevanja dogodkov. Nekatera zunanja ministrstva, tak primer sta italijansko in ameriško, imata ustanovljeni kar dve službi, ki se ukvarjata s podobo domače države v javnosti: ena skrbi za domačo javnost, druga za tujo (Berrige, 2002:17). O velikem pomenu podobe zunanje politike v očeh javnosti govori tudi Serajnik Sraka (1997:39), ki pravi: »Državni imidž je zelo pomemben v mednarodnih odnosih. Izgrajevanje imidža in kultiviranje je dolgotrajen in kompleksen proces, ki zajema različne informacijske vire«. Ključna elementa pri tem procesu sta zato zaupanje in kredibilnost, ter dejstvo kdo in kako informacijo predstavi.

Podpora javnosti in javnega mnenja daje legitimnost delovanju vlade, kateri javnost izkazuje zaupanje ali nezaupanje ob volitvah. Vlada tudi s pomočjo diplomacije načrtovano prepričuje javnost, ustvarja pozitivno podobo in dober imidž, katerih končni namen je vzdrževanje ugleda navzven in pridobivanje domače in tuje javnomnenjske podpore. Kot je prepričan Morgenthau (1995:254), za vlade ni dovolj, da pridobijo za svojo zunanjo politiko podporo nacionalnega javnega mnenja, temveč potrebujejo tudi podporo javnega mnenja drugih držav, kar nakazuje spremembe v mednarodni skupnosti. Z razvojem medijev in internacionalizacijo javnosti postane namreč pomembno pridobivanje podpore tako domače kot tuje javnosti. Za sodobne medije sta značilni globalizacija ter internacionalizacija. V preteklosti so bili mediji omejeni na relativno majhno geografsko območje – do koder je segal njihov signal. V današnjem času lahko spremljamo katerikoli radio, televizijo ali tiskane medije, zahvaljujoč satelitom in svetovnemu spletu, povsod po svetu. Sorazmerna z mednarodno podporo je verjetnost uspešnega delovanja držav in udejanja njihovih politik v mednarodni skupnosti. Nenaklonjene tuje javnosti namreč lahko ovirajo izvajanje določenih politik in projektov, zato so vlade nadomestile prejšnjo taktiko »tajnosti in cenzure« s prefinjenimi prepričevalnimi metodami, ki jih posredujejo javnosti preko sredstev javnega obveščanja (Splichal v Gruban 2002:18-19).

4.3. *Multilateralala in vrhunski sestanki*

Klasična diplomacija je bila skoraj brez izjem bilateralna (torej sta bili vpleteni v pogovor dve strani), danes pa postaja njena podoba vse bolj multilateralna (torej mnogostranka) in trend kaže še naprej v to smer. Cerar (1999: 32) meni, da se ti dve vrsti diplomacije med seboj dopolnjujeta, saj bilateralna predstavništva dobivajo dodatne naloge multilateralne diplomacije, multilateralala pa ponuja priložnost za bilateralna srečanja. Čeprav se je multilateralala izjemoma dogajala že v preteklosti, ima beseda danes drugačno konotacijo. Multilateralno diplomacijo danes poseblja predvsem Generalna skupščina Združenih narodov, ki deluje kot forum za izmenjavo mnenj, stališč, predlogov in protestov. Predvsem je to prizorišče dobrodošlo za ohranjanje diplomatskih odnosov med (običajno manjšimi) državami, ki sicer nimajo odprtih diplomatskih predstavništev. Nekateri menijo, da je to najslabši možni kraj za diplomatska pogajanja, saj so v ospredju govori, propaganda, včasih celo žaljivke in da je vse to velika farsa, ki nima nobenega oprijemljivega pomena in ne more obroditi resnih sadov. Spet drugi trdijo, da se Združeni narodi s tem, da vztrajajo pri mirnem reševanju sporov, jasno zavzemajo za multilateralno delovanje v sporih, ne glede na to, kje spori izbruhnejo. Vsaka od sprtih strani se na tovrstnih zasedanjih zavzema za svoje interese in poteguje za naklonjenost članic svetovne organizacije, pri čemer ne izbirajo sredstev.

Znotraj mednarodnih organizacij in njenih agencij se postopki odvijajo podobno kot v nacionalnih parlamentih, prav tako se na primer oblikujejo interesne skupine, bloki, lobiji, kot so tudi organi voljeni po principu demokratičnosti in parlametarizma. To so nova pravila mednarodnega vedenja, pri čemer pa vprašanje učinkovitosti Združenih narodov ni nepomembno in ga rešujejo tako teoretiki kot sami predstavniki držav članic. Kljub vsem pomislekom je ta kanal diplomatskega komuniciranja najcenejša oblika miroljubnega reševanja sporov s pogajanja, anketami, posredovanjem, spravo, ipd. Vendar multilateralna diplomacija ne pomeni zgolj delovanja v okviru OZN, temveč so tu zajete tudi vse ostale organizacije, ki organizirajo mednarodna srečanja predstavnikov različnih držav. Najbolj se je v zadnjih letih razvila t.i. specialistična diplomacija. Širitev področja delovanja diplomacije namreč zahteva vedno več in vedno bolj specializirane strokovnjake, tako da diplomati v nekaterih primerih postanejo samo »posredniki« med tovrstnimi strokovnjaki.

Srečanj na vrhu se udeležujejo najvišji državni voditelji, s čemer dobijo obravnavane tematike in sklepi večjo težo, hkrati pa so taka srečanja pomembna, da na njih potrdijo smernice, ki določajo prihodnji razvoj mednarodne skupnosti. Tovrstna srečanja so bila v preteklosti prava redkost, danes pa so postala vsakdanji pojav. Teme vrhunskih srečanj se nanašajo na aktualne probleme v mednarodni srenji, kot so: vojne, lakota, ekologija, gospodarstvo, ipd.

Ogromno je bilo tehničnih in tehnoloških inovacij, vendar bi težko dokazali, da je katera izmed njih popolnoma izpodrinila utečeno diplomatsko prakso. Novosti so nastale kot odziv na spremenjene razmere v mednarodni skupnosti in sestanki na vrhu ter multilateralala z vsemi pritikinami sta v prvi vrsti odziv na spremembe. Pri teh vrstah diplomacije gre v prvi vrsti za prilagoditev, dopolnitev in ustvarjanje alternativnih načinov kumuniciranja, ki ga omogočajo nove tehnologije. Hiter transport omogoča povezave na vse konce sveta v zelo kratkem času, s pomočjo interneta in videokonferenc pa je možno sodelovanje na sestanku kljub fizični odsotnosti delegata ter v vsakem trenutku, ali posvetovanje delegata z domačo vlado v vsakem hipu.

Sklep:

Brez dvoma so ITKT prinesle novo dimenzijo v dogajanje v mednarodni skupnosti in njihov vpliv je tako velik, da zajema vse pore civilne družbe in vladnih institucij. Val sprememb je zajel tudi diplomacijo, ki je znatno razširila področja delovanja in sprejela nove tehnologije kot orodje, s katerim dosegajo bistveno večjo učinkovitost v primerjavi s preteklimi tehnologijami. Brez dvoma številne nove oblike diplomatskega predstavljanja (kot so t.i. »shuttle diplomacija«, multilateralala, vrhunski sestanki) ne bi bile možne brez uvedbe novih transpornih sredstev in telekomunikacijskih pripomočkov. Javna uprava, ki je v zadnjih desetletjih posodobila svoje poslovanje, je postala demokratična in transparentna, predvsem pa odvisna in podvžena oceni javnosti. Vpliv medijev in javnega mnenja se je povečal v takšni meri, da se mnogi funkcionarji najprej vprašajo: »Kako bo problem prikazan v medijih?«, in se šele nato lotijo njegovega reševanja. Če je klasična diplomacija veljala za tajno, diskretno in skrito pred javnostjo, tega za sodobno ni več moč trditi. Sodobna diplomacija je postala javna, prav tako njeni cilji in odprta vprašanja. Pereča univerzalna vprašanja mednarodne skupnosti, ki so ena temeljnih značilnosti sodobnega sveta, se razrešujejo javno, na multilateralni ravni. V velikem delu je to zasluga medijev, ki s

pomočjo informacijsko – telekomunikacijskih tehnologij ažurno posredujejo svetu vse, kar je zanimivega za objavo.

Osnovna funkcija diplomacije, to je komuniciranje, je v sodobnem svetu postala zelo kompleksen pojem. Zato je v tem poglavju najprej orisan sam pojem diplomatske komunikacije, šele nato so opisane temeljne značilnosti internega in zunanjega komuniciranja, ki ju uporablja sleherno ministrstvo za zunanje zadeve. V nadaljevanju so navedene oblike komuniciranja, glede na način, kako akterji komunikacijo izvajajo, bodisi je to neposredno, posredno ali preko diplomatske korespondence.

Ena od številnih definicij diplomacije, slednjo opredeljuje kot glavno sredstvo komunikacije držav med seboj, ki jim omogoča regulirano in kompleksno komunikacijo. Z drugimi besedami, avtorji Dictionary of Diplomacy (Berridge 2001b: 62) se strinjajo, da je »...diplomacija komunikacijski sistem v mednarodni družbi,«. Shafritz (1993: 162) vidi komunikacijo v diplomaciji »...kot aktivnost, ki se odvija med državami, ko te nameravajo vplivati na obnašanje drugih držav. Komunikacije vključujejo tako tistega, ki sporočilo prenaša, kot prejemnika.« V odnosu med sporočevalcem in prejemnikom sporočila je prikrit namen recipročnega vplivanja, saj je komunikacija običajno dvosmeren tok informacij.

Tradicionalno je diplomatsko komuniciranje opredeljeno kot komuniciranje na visoki meddržavni ravni, sodobni pristopi pa štejejo vsakršne stike, tako uradne, kot neuradne, ustne ali pisne, posredne ali neposredne, ki so v službi diplomacije, za diplomatsko komunikacijo. Naloga je zato bližje sodobnemu pogledu na pojmovanje diplomatskega komuniciranja, saj raziskuje vlogo informacijsko – telekomunikacijskih tehnologij na vseh nivojih: tako na meddržavniškem, kot tudi znotraj diplomatskega aparata posamezne države. Omejena pa je z raziskovanjem vladnega komuniciranja in ne zajema civilne družbe.

V osnovi se diplomatsko komuniciranje deli na: **interno** (komunikacija znotraj državnih struktur: MZZ – DKP in znotraj samih DKP-jev), čeprav tovrstno komuniciranje formalno ne velja za diplomatsko komunikacijo; **eksterno** (stiki med državno upravo in drugimi subjekti mednarodne skupnosti); ter **komuniciranje z domačo in tujo javnostjo** (Nick 1997: 58 –63), ki je podrobno opisano v poglavju 5.2..

Bistvo *interne* komunikacije je v izmenjavi podatkov, informacij, analiz, mnenj, poročil in navodil med udeleženci iste države ter poročanje o objavah v medijih v tuji državi. Pri tem ne gre prezreti stroge hierarhije, ki ureja tovrstno komuniciranje ter šifriranja pomembnih sporočil. Značilna je tudi »dvojnost«: na eni strani lahko diplomati informacije posredujejo povsem neformalno, preko osebnih pogovorov in telefonov, po drugi strani pa obstajajo stroga pravila oblikovanja in evidentiranja interne korespondence.

Eksterno komuniciranje zajema vse vrste komunikacij, ki jih opravi država v mednarodni skupnosti. Glede na Nickovo razvrstitev, sem spadajo: neposredni stiki med zunanjimi ministrstvi (teh stikov je bistveno več v zadnjih letih zaradi porasta števila mednarodnih subjektov, drug primer take komunikacije pa se pojavi takrat, ko dve državi nimata razvitih neposrednih diplomatskih odnosov); komunikacija med zunanjim ministrstvom in tujimi DKP-ji, ki so akreditirani v domači državi velja za najbolj konvencionalen kanal diplomatske komunikacije in se v večini primerov kot tak tudi uporablja; komunikacija med DKP-ji, akreditiranimi v posamezni državi poteka običajno ustno, med formalnimi in neformalnimi srečanji šefov misij, medtem ko pisna komunikacija tu v največji meri služi protokolarnim sporočilom; komunikacija med misijami, akreditiranimi pri mednarodni organizaciji služi predvsem kot forum za izmenjavo mnenj v multilateralnem okolju, komuniciranje med sekretariatom mednarodne organizacije in akreditiranimi misijami deluje podobno kot komunikacija med matičnim ministrstvom za zunanje zadeve in DKP-ji; komunikacija med sekretariati mednarodnih organizacij pa poteka podobno kot komunikacija med vladami posameznih držav, torej komunikacija največkrat poteka o vsebinskih zadevah, ki so jim skupne.

5.1. Neposredna komunikacija

Osebni pogovor predstavlja samo bit diplomatskega dela in se v samem bistvu ni spremenil vse od začetka diplomatske dejavnosti. Sprva je bil mogoč pogovor zgolj ob osebnem srečanju. Z napredkom tehnike so se spremenila sredstva in metode neposredne komunikacije, tako da je ta danes mogoča kljub fizični ločenosti sogovorcev s pomočjo telefona ter, v zadnjem času, videokonferenčnega sistema. Posledica tehničnega napredka je povečanje učinkovitosti ter porast vsesplošne komunikacije v mednarodnih odnosih.

Kljub temu ugotovitve dokazujejo, da sodobna telekomunikacijska sredstva ne morejo v celoti nadomestiti osebnega stika, občutkov, ki ga spremljajo, neverbalne komunikacije, ter »branja med vrsticami«. Diplomati neposredno ustno komunicirajo ob številnih formalnih in neformalnih priložnostih, v pogajanjih, posvetih, sprejemih, srečanjih, obedih, novinarskih konferencah, predavanjih, nastopih, itd. Dober diplomat skrbno izbere primerne besede glede na dano situacijo, predvsem pa je pozoren na lokalne navade in običaje. Nick (1997: 87) omenja še eno pomembno nepisano pravilo: prijetne novice (npr. podelitev odlikovanj, priznanj tujemu državljanu) prinašajo politične točke in se jih zato opravi v prostorih predstavništva v tujini, medtem ko neprijetne novice ne prinašajo političnih točk, niti niso prijetne za razgovor, zato jih posredujejo tako, da tujega predstavnika v državi sprejemnici povabijo na pogovor v prostore ministrstva za zunanje zadeve države sprejemnice.

Telefonski pogovor je vrsta neposrednega komuniciranja, katerega poglobljena značilnost je, da se sogovornika pogovarjata, a se pri tem ne vidita. Uporablja se predvsem za nujne zadeve, ki zahtevajo hitro ukrepanje, za dogovore za urgentna srečanja ali preverjanje dejstev. Telefonki klic je kratek in jedrnat, brez nepotrebnega leporečenja, vendar se upoštevajo vsa pravila bontona (Nick, 1997:92). Telefonska komunikacija visokih funkcionarjev je bolj osebna od drugih sredstev sodobne komunikacije, poleg tega pa ne pušča dvoma o avtentičnosti vpletenih v komunikacijo. Napredek v telekomunikacijski tehnologiji je z uvedbo ISDN in ADSL linij doprinesel številne nove storitve, vendar osnovna funkcija ostaja nespremenjena – to je pogovor na daljavo. Izboljšala se je kakovost prenosa govora, v zadnjih letih pa je telefonskemu pogovoru možno dodati tudi sliko, v kolikor imata oba sogovornika nameščen **sistem za video konferenco**. Slednja delno lahko nadomesti fizično prisotnost osebe na sestanku, srečanju, ipd., saj omogoča prenos verbalne in neverbalne komunikacije. Udeleženci video konference so združeni v virtualnem prostoru, ki sicer ne more v celoti nadomestiti osebnega srečanja, zato pa prihrani znatno količino časa in denarja. **Mobilna telefonija** (GSM) ponuja dosegljivost vsak hip na vsakem kotičku na svetu. Omogoča raznovrstne storitve (SMS sporočila, telefonski predal, GPRS¹ prenos podatkov, prenos slike, ipd.), ki bodo z uvedbo UMTS¹

¹ GPRS (General Packet Radio Service) je splošna paketna radijska storitev in je nadgradnja standarda GSM, ki omogoča brezžični in mobilni dostop do vseh telekomunikacijskih storitev s hitrostjo 56 kbit/s. Je prvi korak v smeri zlivanja mobilne telefonije in IP (internetnega protokola) in korak naprej v razvoju proti sistemu UMTS, celičnega sistema tretje generacije.

tehnologije nadgrajene in dopolnjene z novimi vsebinami, kot so hkraten prenos besedila, slike in zvoka, videotelefonijo, prenos mirujočih ali gibajočih slik, itd.

5.2. Posredna komunikacija

Kljub temu, da je vpliv medijev na diplomacijo podrobno opisan v poglavju 4.2., naslednje podpoglavje medije predstavlja z drugega zornega kota, saj gre (še posebno v zadnjih letih) za zelo pomembno obliko posrednega diplomatskega komuniciranja.

Sredstva množičnega obveščanja (mediji)

Državni funkcionarji s svojimi izjavami in sporočili preko medijev obveščajo in vplivajo na mnenje domače in mednarodne javnosti. S tem sooblikujejo javno mnenje, katero jim daje legitimnost za njihova dejanja. V primeru zaostrenih odnosov med državama/i se lahko zgodi, da je tovrsten kanal edina oblika »komunikacije« med državama, čeprav ti dve dejansko nimata stikov. Vsaka država namreč spremlja dogajanje v drugi državi tudi preko medijev, tako da so sporočila posredovana od sporočevalca preko medijskega kanala in širše javnosti do končnega naslovnika, oziroma od zunanjega ministrstva preko medijev do drugega zunanjega ministrstva.

Sporočila za javnost so vse pogosteje uporabljena oblika komunikacije med diplomacijo in domačo ali tujo javnostjo. Tako Ministrstva za zunanje zadeve, kot vsako od diplomatskih predstavništav imajo zaposlene strokovne sodelavce, ki se ukvarjajo s profesionalnim predstavljanjem delovanja države in njenih državnih organov v očeh domače in tuje javnosti. V sporočilu za javnost je precizirano uradno stališče neke institucije s katerim želi seznaniti širšo javnost in s tem odpraviti morebitne nejasnosti, pojasniti, upravičiti ali opravičiti dejanja. Glede na pomembno vlogo medijev v sodobnem svetu, ima ta vrsta komuniciranja vse večjo vlogo. Sporočila za javnost se pošiljajo bodisi preko klasične pošte, veliko se v ta namen uporabljajo telefaks sporočila, v zadnjem času pa največ elektronska pošta.

¹ UMTS (Universal Mobile Telecommunications System) - Univerzalni sistem mobilnih telekomunikacij je tretja generacija mobilnih komunikacij z visoko hitrost prenosa podatkov, od 144 kbit/s do 2 Mbit/ in je nadgradnja sistema GPRS.

5.3. *Diplomatska korespondenca*

Stari Rimljani so rekli »scripta manent«, ali kar je zapisano, to ostane. Zato je pomembno, da je pisna komunikacija zelo dobro premišljena in natančna, hkrati pa pogajalcem pušča maneverski prostor. Nekatere vrste diplomatske korespondence so z uvedbo novih tehnologij doživele spremembe, druge ostajajo nespremenjene že nekaj stoletij. Feltham (1998:30) pravi, da »...danes kot diplomatsko korespondenco razumemo vso korespondenco v uradne namene, ki si jo izmenjujejo osebe in organi, ki opravljajo posle in naloge na področju mednarodnih odnosov. Sicer pa vrste diplomatske korespondence natančno opisuje Nick (1997: 93-101):

Osebno pismo se piše v privatne in službene namene: čestitke ob imenovanju, rojstnem dnevu, obletnicah, itn. Piše se brez uradnih zaznamkov, žiga in nazivov, v osebni tonu in največkrat lastoročno. Namen je poglobljanje prijateljskih odnosov, lahko je izraz zahvale ali sožalja do prejemnika pisma. V zadnjem času se za tovrstno komunikacijo pogosto uporablja zaščitena elektronska pošta.

Uradno pismo ima formalno tako vsebino kot obliko: piše se na službenem papirju, z vsemi uradnimi zaznamki in pečatom. Pošiljatelj in naslovnik sta naslovljena z vsemi uradnimi nazivi in tovrstno pismo ne vsebuje osebnih elementov. Običajno piše predsednik, premier, ali šef misije v prvi osebi ednine svojemu kolegu, zato uradno pismo imenujejo tudi nota v 1. osebi.

Nota (verbalna nota, nota v 3. osebi) je najbolj formalna in hkrati največkrat uporabljena oblika diplomatskega komuniciranja. Uporablja se tako za interno kot eksterno komuniciranje in je najpomembnejši tekst v diplomatski korespondenci, v katerem ministrstva za zunanje zadeve in diplomatsko – konzularna predstavništva obveščajo, povprašujejo, odgovarjajo, obveščajo o stališčih vlade, ter na drugi strani iščejo informacije. Skupna značilnost diplomatskih not je, da vsebujejo vse uradne zaznamke, pišejo se na službeni papir z vodnim žigom in glavo, imajo svojo zaporedno številko, ter popoln naslov prejemnika in pošiljatelja. Oblika in vsebina sta strogo formalni, saj nota ne vsebuje osebnih ali privatnih elementov in je pisana v tretji osebi množine. Uvodna in zaključna fraza sta vnaprej točno določeni, posebnost note pa je, da se jo parafira in ne podpiše. Največkrat noto preda valeposlanik osebno tujemu zunanjemu ministrstvu in ob tem dodatno pojasni

njeno vsebino. Note se še vedno večinoma pošiljajo po ustaljenih diplomatskih »poteh«, čeprav so nekatera zunanja ministrstva že pričela pošiljati note preko elektronske pošte. Predvidevam, da se na tak način pošiljajo note, ki imajo manjši vsebinski pomen.

Poleg naštetih se uporablja **protestna nota** za izražanje nezadovoljstva nad kršenjem mednarodnega prava. **Note ultimatum** se država posluži v skrajnih primerih za postavljanje ultimata drugi državi. **Cirkularne note** služijo za ažuren pretok uradnih informacij med vsemi ambasadami akreditiranimi v določeni državi, na primer: ambasada obvesti vse ostale o imenovanju novega šefa misije. **Kolektivna nota** se uporabi, kadar dve ali več misij predstavijo skupen pogled na dogodke, ali naslovijo skupno zahtevo ministru za zunanje zadeve države sprejemnice. **Manifestna nota** je podobna protestni, le da z njo država poudarjeno izrazi svoje stališče, ne pa tudi protestira. Zavrnitev note ali pisma: se zgodi v primeru, če Ministrstvo za zunanje zadeve meni, da je komunikacija druge strani žaljiva ali nesprejemljiva, tedaj pismo ali noto zavrne. Pri tem ni pomembno, če je bila pošta dejansko prebrana ali ne.

Od ostale korespondence velja omeniti:

Aide memoire je akt v pisni obliki, ki služi kot beležka za preciziranje stališč, naveden je datum, medtem ko podpis, uvodna in zaključna fraza, naslov ter žig niso obvezni. **Memorandum** je pisni sestavek, zapisek, ki vsebuje pregled stališč vlade, pravnih razlag ali zahtev do določenega vprašanja. Lahko je podpisan ali tudi ne, pisan na papirju brez glave, uvodne in zaključne fraze ter arhivskih oznak, nujen pa je datum. **Bout de papier** je neuradna pisna zabeležka s sestanka ali srečanja, brez datuma, podpisa, naslova in žiga, izvor se lahko zanika. **Non – papier** se imenuje zapis, v katerem diplomat po končanem sestanku pojasni predlog vlade brez obveznosti in prav tako ne sodi v uradno diplomatsko korespondenco. Običajno se uporablja za posredovanje neformalnih predlogov na multilateralnih ali bilateralnih srečanjih. Avtorstvo se lahko zanika, datum in včasih celo ura se navedeta, ne vsebuje pa žiga in podpisa. Vsi ti akti se lahko dostavljajo samostojno, se izročijo po opravljenem pogovoru ali pa so dodani noti. **Demarša** je posredovanje diplomatskega predstavnika pri ustrezni ustanovi druge države ali mednarodne organizacije z namenom, da se doseže določen cilj. Z demaršo se navadno kaj zahteva ali čemu ugovarja.

Med uradno diplomatsko korespondenco spadajo tudi dokumenti, s katerimi šefi držav potrjujejo imenovanja šefov misij:

Akreditivno pismo je dokument, s katerim predsednik države ali minister za zunanje zadeve uvede in priporoči vodjo misije ali odpravnika poslov predsedniku države gostiteljice ali njenemu ministru za zunanje zadeve. V pismu sta nevedena ime vodje misije in njegov rang, z njim pa se predsednika države gostiteljice prosi, naj se vodji misije izkaže zaupanje in omogoči izpolnjevanje nalog.

Patentno pismo je akt podelitve konzulstva države pošiljateljice, s katerim šef države (v primeru Slovenije tudi zunanji minister) imenuje šefa konzulata. Šele ko je predano patentno pismo, država sprejemnica izda **eksekvaturo**, to je pooblastilo države sprejemnice, po katerem konzul lahko opravlja funkcije, ki izhajajo iz patentnega pisma.

Poslanica je uradno sporočilo pomembnega državnega funkcionarja, v katerem izraža svoje stališče o določenem dogodku.

Pri komuniciranju med DKP-ji in domačim ministrstvom (kar ne velja za uradno diplomatsko korespondenco) se največ uporablja zaščiten **elektronka pošta**, katera tudi sicer postaja vse bolj uporaben način posredovanja informacij v diplomaciji. Prednost je predvsem v hitrosti prenosa in zmožnosti pošiljanja večje količine podatkov v elektronski obliki. Sporočanje preko telefaksa ima prednost predvsem v hitrosti prenosa podatkov, enostavnosti uporabe ter vsesplošni razširjenosti in poznavanju tega sredstva. Obe novi pridobitvi imata poleg številnih prednosti tudi eno veliko pomanjkljivost in to je vprašanje varnosti in zaščite pred nezaželenim vpogledom neavtoriziranih oseb v vsebino komuniciranja.

Sklep:

Načini in sredstva komunikacije v diplomaciji se spreminjajo postopoma in načeloma ne zaostajajo za trendi na trgu; torej se je komunikacija v diplomaciji bistveno spremenila v primerjavi s preteklimi obdobji. Pomembno vlogo v komunikaciji zadnjega obdobja so si izborili osebni računalnik, telefon, telefax in elektronska pošta saj z vsemi možnostmi, ki jih nudijo uporabniku, postajajo glavno delovno orodje sodobnega uradnika. Tudi ob analizi sodobne diplomatske korespondence ugotovimo, da se je le-ta navzven v zadnjem obdobju spremenila tako v obliki, vsebini kot načinu prenosa podatkov. Še vedno se sicer uporabljajo uveljavljene (pisne) oblike komuniciranja, opazen pa je premik v smeri digitalizacije prenosa

podatkov in elektronskih načinov poslovanja. Uradna diplomatska korespondenca sicer v veliki meri še vedno poteka po »ustaljenih« poteh, vendar vse kaže na to, da bodo ta način komunikacije izpodrinili novi načini prenosa podatkov, kot so: elektronska pošta, mobilna telefonija, video konference, internet, intranet, ekstranet, satelitske povezave, itd. Počasi, a vztrajno ITKT torej prodirajo in spreminjajo tudi tako zakoreninjeno področje, kot je diplomatska korespondenca, preostala diplomatska komunikacija pa se je že spremenila in prilagodila novim trendom v telekomunikacijah.

Poglavje je razdeljeno na več sklopov, od katerih vsak prispeva svoj delček v mozaik primerjave treh izbranih diplomatskih služb. Ker je slovenska diplomacija v središču zanimanja tega dela naloge, sta prvi dve podpoglavji namenjeni seznanjanju z njeno strukturo in delovanjem. Sledijo primerjave splošne in ITKT infrastrukture na nivoju države ter njenega vpliva na državno upravo in civilno družbo. Naslednja podpoglavja povzemajo rezultate anket in intervjujev v domačem in tujih DKP-jih ter ob tem odgovarjajo na nekatera ključna vprašanja. Zbrani odgovori in mnenja v zaključku naloge ovrednotijo postavljene hipoteze in vodijo k odgovoru, ali ITKT vplivajo na diplomacijo.

6.1. Kdo sestavlja slovensko diplomatsko službo?

Kot je zapisal Simoniti (1995:10), je diplomacija sposobnost uporabe duha in razuma zato, da se ustvari sožitje med različno hotečimi. In če izhajam iz njegove misli, kdo so ljudje, ki za državo Slovenijo ustvarjajo sožitje? Kdo predstavlja, informira in posreduje v dobro slovenske države? Poglavje bo podalo odgovor na zastavljeno vprašanje v naslovu in orisalo značilnosti slovenske diplomacije ter njeno osnovno strukturo.

Najpomembnejši del slovenske diplomatske službe predstavlja približno 600 uslužbencev¹ Ministrstva za zunanje zadeve, od katerih jih polovica živi in dela v domovini, polovica pa v diplomatsko – konzularnih predstavništvih (DKP) po svetu. To pa niso edini predstavniki Slovenije. Častni konzuli² niso uslužbenci MZZ in praviloma ne gre za slovenske državljane, temveč za ugledne tujce, ki v svoji državi predstavljajo Slovenijo. Če razmere narekujejo, se lahko imenujejo nerezidenčni veleposlaniki³, ki so akreditirani v eni ali več državah, ne glede na to ali ima v teh državah Republika Slovenija diplomatsko ali konzularno predstavništvo. V času odsotnosti nerezidenčnega veleposlanika vodi diplomatsko predstavništvo v sprejemni državi začasni odpravnik poslov, skladno z določili 17.člena ZZZ1. Posebne misije so začasne misije, ki jih RS pošlje v drugo državo z njenim soglasjem, da bi se pogajala o določenih vprašanjih ali izpolnila določeno nalogo (30. člen

¹ Opredelitev pojma uslužbenec skladno z 34. členom ZZZ 1.

² Opredelitev pojma častni konzul po 28. členu ZZZ 1.

ZZZ 1). V posebej utemeljenih primerih in ko je to v zunanjepolitičnem interesu države se odpre Urad RS v tujini¹. V spodnji tabeli je prikazana struktura slovenskih predstavništev v tujini, pri čemer je opazno veliko število častnih konzulov in nerezidenčnih veleposlanikov, s katerimi Slovenija rešuje pomanjkanje kadra in sredstev.

Tabela 2: Struktura slovenskih predstavništev v tujini

Število predstavništev Kontinent	Veleposlaništva	Konzulati	Častni konzulati ²	Nerezidenčni veleposlaniki ³
Afrika	1	0	0	2
Azija in Bližnji vzhod	6	0	10	12
Evropa	29	12	19	17
Latinska Amerika	1	2	2	4
Oceanija	1	0	1	0
Severna Amerika	3	3	8	0
SKUPAJ	36	17	40	36

VIR: Spletne strani MZZ: <http://sigov.si/mzz>

V grobem se MZZ deli na dva dela: splošni in politični, skupni šef je minister za zunanje zadeve. Splošni del vodi generalni sekretar, ki velja za nekakšnega »direktorja« in je odgovoren za notranje zadeve v MZZ. Drugi del je politični in mu načeljuje minister z dvema državnima sekretarjema, ki imata isti rang kot generalni sekretar. Ta del MZZ se ukvarja samo z zunanjimi zadevami in politiko. V upravnem smislu slovensko Ministrstvo za zunanje zadeve sestavljajo štiri upravni oddelki: kabinet ministra, uprava za politične odnose, uprava za varovanje interesov RS in samostojne službe.

Za raziskovanje izbrane teme sem obiskala **službo za informacijsko tehnologijo**, ki skrbi za vse, kar je povezano z informacijsko tehnologijo tako znotraj MZZ, kot v DKP-jih. Pripravlja svoje predloge in preučuje pobude drugih oddelkov za uvedbo novih tehnologij,

¹ Podatka o številu uradov RS v tujini.

² in ³: ta dva podatka sta navedena zgolj za številčno primerjavo. Sicer častni konzuli in nerezidenčni veleposlaniki niso predmet preučevanja, saj o ITK opremi častni konzuli odločajo sami, nerezidenčni poslaniki pa uporabljajo opremo DKP-jev.

jih vsebinsko argumentira, ter v sklepnih fazi opravi izbor nove opreme. Večje investicije odobri generalni sekretar, manjše pa vodje posameznih oddelkov. Pri izboru so pomembni naslednji kriteriji: varnost in zanesljivost uporabe, preizkušeniost, kvaliteta ter upravičenost nakupa.

Glede na majhno število osebja v DKP-jih, le-ti nimajo posebej zaposlenih ljudi, ki bi se ukvarjali izključno z IT. Enajstčlanska ekipa službe za informacijsko tehnologijo je zato vedno na poti, saj morajo poleg MZZ servisirati vse DKP-je. Za manjše posege je sicer v vsakem DKP-ju izbrana po ena oseba, ki lahko opravi lažja in manj zahtevna (p)opravila. Kljub temu mora vsako menjavo ali popravilo strojne in programske opreme opraviti zaposleni iz omenjene službe na kraju samem. Lokalni računalniški serviserji niso primerni zaradi varnosti.

6.2. *Komuniciranje slovenske diplomatske službe*

Komunikacija v slovenski diplomaciji poteka preko različnih medijev: osebno, po telefonu, faxu, elektronski in navadni pošti. Splošno načelo, po katerem poteka komunikacija med osebami istega ranga, se često krši. Diplomati največkrat komunicirajo z osebami, ki so višjega ranga kot oni osebno, predvsem je to iz praktičnih razlogov – majhno število osebja in veliko število nalog v diplomatskem predstavništvu. Zaradi časovne razlike, poteka z nekaterimi DKP-ji (tak primer je avstralski) vsa komunikacija preko elektronske pošte. Pri komuniciranju s tujimi predstavništvi in ministrstvi lahko predstavljajo težave jezikovne razlike, zato je težnja, da poteka čimveč komunikacije pisno, saj se tako možnost za nesporazume in napake znatno zmanjša.

Pred primerjavo ITKT opreme primerjanih predstavništev, velja poudariti, da gre za opis trenutnega stanja. Po besedah svetovalca vlade na MZZ, gospoda Mitja Bense, se stanje opremljenosti strojne in programske opreme v slovenski diplomatski službi spreminja skoraj dnevno, skladno s prioriteta in potrebami. Nakup IT opreme je pogojen z varnostjo, zanesljivostjo, preiskušeniostjo ter smoternostjo. Težnja je, da se kupuje kvalitetna oprema, ki se ne kvari ter, da se jo zamenja za novo ob preteku garancije. Po tem principu naj bi se menjavalo PC-je na vsaka 3 leta, vendar je to zlasti pri DKP-jih skoraj nemogoče, predvsem je ovira fizična oddaljenost.

6.3. Infrastruktura primerjanih držav

Stopnja razvitosti državne infrastrukture daje tako državnemu aparatu kot gospodarstvu določene predispozicije, ki omogočajo ali pa onemogočajo določeno kvaliteto poslovanja. Kot so pokazali izsledki raziskave IMD¹, ustrezno razvita infrastruktura v najbolj razvitih državah uspešno zadovoljuje potrebe poslovnega sveta. To pomeni, da je poslovanje bistveno lažje v državah na vrhu tega seznama, kot v tistih v ozadju. Raziskava je zajela »splošno« infrastrukturo, kamor spadajo: osnovna infrastruktura (zgradbe, promet, elektrika, komunala, itd.), kadrovska (usposobljenost in izobrazba kadra), kot tudi znanstvena in tehnološka infrastruktura. Razvita infrastruktura omogoča uspešno poslovanje ne le gospodarstvu, ampak tudi državnemu upravnemu aparatu. Od tu torej izvirajo temeljne razlike v kvaliteti in učinkovitosti posameznih državnih aparatov.

IMD je ob analizi naštetih infrastruktur, države in regije razvrstil glede na skupno ustreznost infrastrukture. Slovenija je na tem seznamu (glej prilogo 3) zdrsnila s 37. mesta v letu 2003 in v letu 2004 zasedla 38. mesto. Danska se je po tej primerjavi povzpela s šestega mesta leta 2003 na peto mesto v letu 2004, Nemčija pa je zdrsnila z osmega mesta v letu 2003 na deseto mesto leta 2004 (glej tabelo 3). Ob tem je potrebno poudariti velike razvojne razlike med vzhodnim in zahodnim delom države ob združitvi. Razlike se postopno odpravljajo, zato se bo ob naglem dohitevanju vzhodnega dela Nemčija kmalu ponovno, tudi statistično, zavihtela med države z najbolj razvito infrastrukturo.

6.3.1. Primerjava ITKT infrastukture treh držav

Kratka primerjava prikazuje razširjenost določene ITKT infrastrukture v primerjanih treh državah. Kot v zgornji tabeli, je tudi tu opazna razlika med tremi državami. Podatki so povzeti po spletni strani CIA-e.

SLOVENIJA

Slovenija na splošno velja za eno najbolj razvitih gospodarstev držav v tranziciji Vzhodne Evrope, predvsem na področju uvajanja informacijsko – telekomunikacijskih tehnologij. Po

¹ IMD je ena vodilnih podiplomskih univerz na področju poučevanja menagerskih veščin, situirana v Švici.

statičnih podatkih CIA-e¹ iz leta 2002 ima natanko vsak drugi prebivalec Slovenije stacionarni telefonski priključek, 83 odstotkov jih poseduje mobilni telefon, 37 odstotkov prebivalcev ima dostop do Interneta. V državi z dvema milijonoma prebivalcev si delijo trg mobilne telefonije trije opretarji, stacionarni operater je en sam.

DANSKA

Po podatkih CIA-e² ima 68 odstotkov Dancev stacionarni priključek, 82,7 odstotka jih ima mobilni telefon, 51 odstotkov dostop do Interneta. Danska s petimi milijoni prebivalcev ima res »samo« štiri mobilne operaterje, vendar je ob tem potrebno naštetih še sledeče: imajo 18 podvodnih optičnih kablov, ki jih povezujejo z obmorskimi deželami, 6 Intelsat zemeljskih satelitskih postaj, 10 Eutelsat, en Orion, ter Inmarsat, ki si ga delijo nordijske države.

NEMČIJA

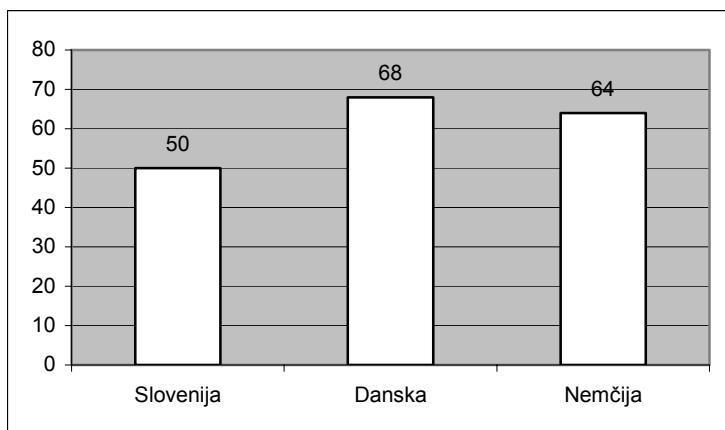
Po zaslugi intenzivnega vlaganja kapitala v času združitve obeh Nemčij, ima današnja Nemčija enega najbolj naprednih telekomunikacijskih sistemov na svetu. Po podatkih iz leta 2001³, ta država s svetom komunicira s pomočjo (tudi podvodnih) optičnih kablov, domačega satelitskega sistema, ter Inmarsat, Intelsat, Eutelsat in Intersputnik satelitskih sistemov. Nemčija z 82 milijoni prebivalcev je 64 – odstotno pokrita s stacionarnimi telefonskimi priključki, 72,8 odstotkov je uporabnikov mobilnih aparatov, dostop do Interneta ima 41,5 odstotka Nemcev.

¹ <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/si.html>

² <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/da.html>

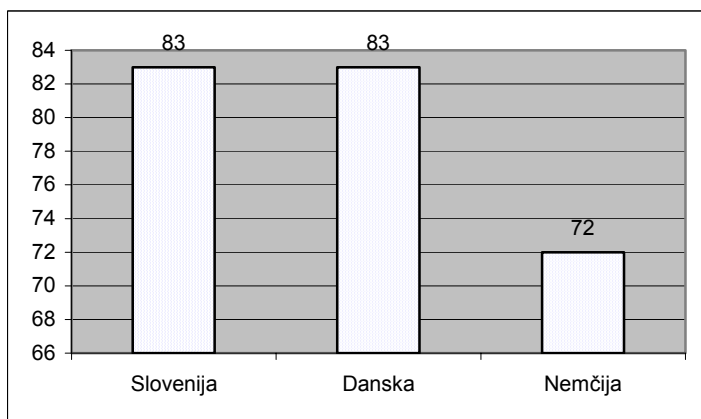
³ <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/de.html>

Graf 1: Število stacionarnih telefonskih priključkov na 100 prebivalcev

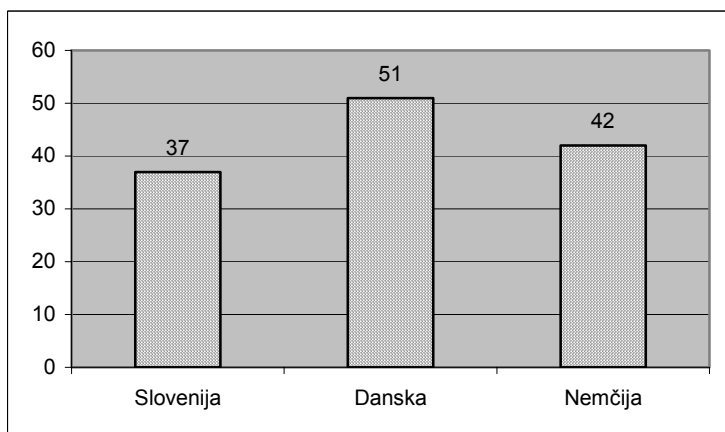
Vir: <http://www.cia.gov>

Graf 2: Število uporabnikov mobilnih aparatov na 100 prebivalcev

Vir: <http://www.cia.gov>

Graf 3: Število priključkov na internet na 100 prebivalcev

Vir: <http://www.cia.gov>

6.4. Primerjava ITKT opreme v slovenski, danski in nemški diplomatski službi

To poglavje je bistvenega pomena, saj v njem povzemam rezultate anket in intervjujev o opremljenosti in uporabi ITKT v slovenski, danski in nemški diplomaciji. Za idealno primerjavo bi moral biti isti vprašalnik v celoti izpolnjen s strani vseh anketiranih strani, vendar zaradi zaupnosti in občutljivosti teme predstavnika nemškega in danskega poslaništva na nekaj vprašanj nista odgovorila. Slovensko diplomatsko službo sem preučila preko že obstoječe literature, s pomočjo osebnega intervjuja z gospodom Benso iz Službe za informacijsko tehnologijo na MZZ, ter preko dopisovanja z zaposlenimi predstavniki na slovenskih diplomatsko – konzularnih predstavništvi. Z ozirom na dejstvo, da je bil eden od ciljev naloge primerjati opremljenost slovenske diplomacije z ITKT opremo tujih diplomacij, sem v ta namen poskušala priti do podatkov s strani ameriške in danske diplomatske službe. S tem bi ugotavljala razlike med velesilo in manjšo, a razvito evropsko diplomatsko službo in slovensko. Ameriška ambasada v Ljubljani je bila žal za vsakršen pogovor ali navajanje podatkov povsem nedosegljiva in nekooperativna, zato sem svoje zanimanje preusmerila na nemško veleposlaništvo, ki je privolilo v sodelovanje. Gospod Lassen z danskega veleposlaništva je takoj privolil v sodelovanje, vendar osebnega pogovora ni bilo mogoče izpeljati, zaradi časovne stiske zaposlenih. Vsa komunikacija je zato potekala preko telefona in elektronske pošte. Na isti način je bila izvedena raziskava na nemškem veleposlaništvu, kjer zaradi strogih varnostnih ukrepov na več vprašanj niso podali odgovorov, iz istega razloga pa tudi osebni pogovor ni bil mogoč. Razumljivo je torej, da je bistveno več kot podatkov o slovenski diplomatski službi in njenem delovanju kot o primerljivih dveh tujih diplomatskih službah.

- **Osebni računalnik (PC)**

SLO: Osebni računalnik je dodeljen v uporabo vsakemu od približno 600 zaposlenih na MZZ, od tega jih polovica živi in dela v Sloveniji, polovica v tujini, odvisno od nalog in položaja posameznega zaposlenega pa je, ali PC tudi uporablja. Glede na visoke stroške servisiranja, je težnja, da se računalniki po izteku garancije zamenjajo z novimi. Vsako leto se nečeloma ena tretjina PC-jev zamenja s sodobnejšimi in zmogljivejšimi.

Tabela 4: Struktura PC-jev na slovenskem zunanjem ministrstvu:

Število PC	Konfiguracija PC-jev ¹	Opombe
30	CPU: 333 MhZ, 64 MB RAM, HDD 4 GB	Ti PC-ji se opuščajo in zamenjujejo z zmogljivejšimi
100	CPU: 366 MhZ, 64 MB RAM, HDD 4 GB	Konfiguracija PC-jev v DKP-jih
100	CPU: 566 MhZ, 128 MB RAM, HDD 10 GB	
100	CPU: 900 MhZ, 265 MB RAM, HDD 20 GB	
170	CPU: 1300 MHz, 384 MB RAM, HDD 20 GB	
220	CPU: 2GHz, 640 RAM, HDD 40 GB	

VIR: Intervju na MZZ, 03. in 09.04.2004

Danska: Vseh osem zaposlenih oseb v danskem veleposlaništvu pri svojem delu uporablja osebni računalnik, katere servisirajo sodelavci iz matičnega zunanjega ministrstva. Konfiguracija PC-jev na danski ambasadi je navedena v spodnji tabeli.

Tabela 5: Struktura PC-jev na danski ambasadi:

Število PC	Konfiguracija PC-jev ²	Opombe
8	CPU: 1,5 GHz, 128 MB RAM, HDD 16 GB	

VIR: Anketa na danskem veleposlaništvu,

Nemčija: Od skupno 28 zaposlenih oseb na nemški ambasadi, PC uporablja 26 zaposlenih. Osebne računalnike menjavajo vsako leto, konfiguracije pa mi niso zaupali.

- **Prenosni računalniki**

SLO: MZZ jih trenutno poseduje skupno 100, letno se nabavi novih od 10 do 20, številke naraščajo iz leta v leto, ker so vse večje potrebe. Vsak DKP ima po en prenosni računalnik, preostalih 50 je na razpolago na MZZ osebam, ki ga potrebujejo za opravljanje trenutnih zadolžitev.

¹ Izraz konfiguracija PC-ja pomeni sestavo računalnika, iz katere razbremo njegovo zmogljivost. Naštete so zgolj komponente, od katerih je največ odvisna zmogljivost.

Danska: Pri delu nimajo in ne uporabljajo prenosnih računalnikov.

Nemčija: Prav tako nimajo in ne uporabljajo prenosnih računalnikov, kot pravijo so prenosniki strogo prepovedani zaradi varnostnih razlogov.

- **Telefonska linija/ povezava s svetovnim spletom**

SLO: Na MZZ trenutno uporabljajo ISDN telefonsko linijo, ki se bo v kratkem nadgradila v ADSL. Načeloma ima vsak zaposleni svoj stacionarni telefon in svojo interno številko. Preko ISDN, v prihodnje pa ADSL, poteka tudi povezava s svetovnim spletom, do katerega imajo dostop vsi zaposleni. V DKP-jih je veliko odvisno od lokalnih razmer, največ je analognih linij in se za potrebe priklopa na internet poslužujejo kabelske povezave. Ob tem naj omenim, da se telefaksi pošiljajo »ročno« preko analogne kriptolinije, kar pomeni, da so vsi poslani podatki šifrirani. Za leto 2004 je načrtovano posodabljanje v elektronsko pošiljanje telefaksov.

Danska: Imajo ADSL telefonsko linijo preko katere se povežejo s svetovnim spletom.

Nemčija: Uporabljajo ISDN linijo za telefonski pogovor, telefaks in priklop na Internet.

- **IP telefonija**

SLO: Slovenska diplomacija se te novosti zaradi številnih ovir zaenkrat ne poslužuje, ker je prvi problem že v pasovni širini¹, ki z ISDN telefonijo ni zadostna. V sami stavbi MZZ bi se sicer lahko posluževali te tehnologije, vendar ni potrebe saj so klici preko lastne centrale brezplačni. Če bi IP telefonijo uporabljali za pogovore z DKP-ji sta dva problema: prvi je popačen glas, kar je glede na preciznost s katero morajo uslužbenci delati nesprejemljivo, drugo pa je vprašanje varnosti, saj bi ta telefonija potekala preko interneta.

Danska: V službene namene ne uporabljajo te tehnologije in je tudi ne načrtujejo zaradi tehničnih ovir, sklepam, da podobnih, kot jih navaja slovenski MZZ. Za zasebno komunikacijo danski predstavniki uporabljajo IP telefonijo.

Nemčija: Ne uporabljajo.

- **WWW strežnik**

¹ Pasovna širina je količina podatkov, ki jih podatkovni vod lahko prenaša. Najnižjo pasovno širino imajo telefonske linije, najvišjo pa optični kabli.

SLO: MZZ ima www strežnik v okviru Centra vlade za informiranje (CVI), tako da svoje internetne strani urejajo sami, tehnično zaledje je prepuščeno CVI. Slovenski DKP-ji lastnih www strežnikov nimajo.

Danska: Strežnik danskega veleposlaništva je direktno povezan z domačim zunanjim ministrstvom preko satelitske povezave. V tem smislu dansko veleposlaništvo ima lasten www strežnik, tako da vsa izmenjava podatkov poteka preko satelita.

Nemčija: Lastnega www strežnika nimajo, podatke si izmenjuje preko ektraneta, v katerega je povezanih vseh 220 nemških misij po svetu.

- **E-mail strežnik**

SLO: E –mail strežnik MZZ je del državne uprave, kot je tudi domena. DKP-ji imajo lastne e-mail strežnike.

Danska: Enako kot pri predhodnem vprašanju – tudi te podatke prenašajo preko satelitske povezave.

Nemčija: Ne, nimajo lastnega e-mail strežnika, temveč uporabljajo strežnik nemškega zunanjega ministrstva.

- **Sistem za videokonference**

SLO: MZZ zaenkrat tega sistema nima, temveč je v fazi uvajanja in testiranja. Opremila se bo ena soba v Ljubljani in druga v Bruslju, tako da bo možna stalna povezava Ljubljana – Bruselj. Oprema v Bruslju naj bi bila toliko mobilna, da jo bo mogoče preseliti v katerikoli kraj in tam vzpostaviti videokonferenco. Sicer pa je videokonferenčni sistem v nacionalnem okviru uporabljala že vlada dr. Drnovška za video seje vlad in se je tak sistem izkazal za uporabnega.

Danska: Dansko veleposlaništvo ni opremljeno s tem sistemom.

Nemčija: Tudi nemško veleposlaništvo nima videokonferenčnega sistema.

- **GSM telefonija**

SLO: GSM telefoni so eno bistvenih orodij sodobne diplomatske službe. Kljub temu pa natančnega števila službenih GSM aparatov na slovenskem MZZ nisem uspela izvedeti, okvirno ga v službene namene poseduje vsak peti zaposleni. Odločilna pri nakupu sta kvaliteta in zmogljivost aparata, tako da le - ta lahko podpira uporabo novih tehnologij kot

sta GPRS in HCSN. Internet preko GSM se načeloma ne uporablja, saj imajo vsi zaposleni dostop do interneta preko svojih PC ali prenosnih računalnikov. WAP se prav tako ne uporablja, ker ne ponuja vsebin, ki bi bile koristne za službene namene, oziroma je do njih bistveno lažje priti preko klasičnega interneta ali drugih sredstev.

Danska: Na danskem predstavništvu uporabljajo sedem GSM telefonov v službene namene, pri čemer koristijo zgolj osnovni storitvi GSM tehnologije – pogovori, po potrebi SMS.

Nemčija: Predstavništvo ima štiri službene GSM telefone, ne želijo pa zaupati, katere storitve uporabljajo.

6.4.1. Primerjava programske opreme

Primerjava programske opreme med tremi primerjanimi diplomatskimi službami je skoraj utopično dejanje. Razloga za to sta vsaj dva:

- Programska oprema, ki jo uporabljajo zunanja ministrstva je skrivnost, ki jo iz (razumljivih) varnostnih razlogov pristojni ne razkrijejo ob anketiranju preko elektronske pošte in telefona, osebni stik pa žal v primeru obeh tujih veleposlaništev ni bil izvedljiv.
- Drugi razlog je kompleksnost obravnavane tematike. Kot je razvidno iz opisane programske opremljenosti slovenske diplomatske službe, tovrstna vprašanja zahtevajo obsežen odgovor, ki ga je najlažje podati v osebni srečanju.

Kljub dejstvu, da primerjave pri tem vprašanju ni bilo mogoče opraviti, povzemam temeljne značilnosti opremljenosti slovenske diplomatske službe.

Programska oprema, ki se uporablja v slovenski diplomatski službi, je v grobem razdeljena na tri nivoje: 1. nivo predstavlja operacijski sistem (OS), 2. nivo sestavljajo tako imenovane »splošne aplikacije«, 3. nivo pa so specifične aplikacije, izdelane za potrebe ministrstva za zunanje zadeve.

1. PC-ji na MZZ so podprti z operacijskim sistemom Windows 2000, v DKP-jih so to Windows 98, ki jih bodo v letu 2004 zamenjali z najnovejšimi Windows XP.

2. Splošne aplikacije so tiste, ki jih proizvajalec izdelava ne glede na to, kdo je končni uporabnik. Njihova uporaba je zelo razširjena, kot tudi kompatibilna z ostalimi splošnimi aplikacijami, takšen primer sta MS Office in Internet Explorer¹. Na MZZ je v uporabi verzija Office XP, v DKP-jih pa Office 97. Celotna državna uprava ima dostop do EU portala², ki povezuje vse veje oblasti ter jih servisira s potrebnimi informacijami. Največ uporabljena aplikacija od vseh je sistem Lotus notes³-ov, saj omogoča, da se njene aplikacije v celoti prilagodijo potrebam uporabnika. Lotus notes-e uporabljajo v vseh službah in oddelkih na MZZ, v letu 2004 jih bodo začeli uvajati tudi na DKP-jih.

3. Posebne aplikacije so izdelane ali prilagojene za uporabo končnega naročnika, v tem primeru zunanjega ministrstva. Tovrstnih aplikacij je sicer bistveno več, kot jih je naštetih na tem mestu, zato navajam zgolj najpomembnejše: SPIS⁴ je aplikacija, katero zaposleni uporabljajo za vso uradno službeno korespondenco in preko nje pošiljajo depeše, urgence ter vse ostale pomembne dopise, ki se arhivirajo v sistemu. V sistemu Lotus notes-ov je vsaka od aplikacij prilagojena specifičnim potrebam dela v določenem oddelku ali službi, na primer aplikaciji Vizus in Diplomska lista sta prilagojeni za delo konzularnega oddelka MZZ in bosta sčasoma uvedeni v konzulate, s čemer bo delo hitreje opravljeno, z bistveno manj možnostmi napak. Posameznik pri delu običajno uporablja več Lotusovih aplikacij, z ozirom na njegov službeni položaj in s tem povezane pravice pa je odvisno, katere aplikacije uporablja in do katerih podatkov lahko dostopa. Izven Lotusa se uporabljajo številne pomožne aplikacije: za prevajanje – Trados, za šifriranje – Cifra, AIDA za finančno knjiženje, itd.

¹ Internet Explorer je brskalnik, s pomočjo katerega zaposleni dostopajo in pregledujejo spletne strani na internetu.

² Na Centru Vlade za informatiko so izdelali centralni informacijski portal, ki naj bi služil kot centralna vstopna točka do informacij, ki jih državni organi in institucije republike Slovenije ponujajo na spletu. Osnovna ideja je bila ta, da bi uporabnikom spletnih storitev omogočili hiter dostop do iskanih dokumentov, informacij ali storitev na spletu in to tako, da bi le-ti do želene vsebine potrebovali le nekaj "klikov". Centralni informacijski portal je razdeljen na več manjših okvirjev oziroma "portletov", v katerih so zbrane informacije po tematikah (http://www.gov.si/cvi/slo/indo/indo2000/referati/o_portalu.html)

³ Lotus Notes je integrirana platforma za razvoj aplikacij za podporo poslovnih procesov in dokumentov., katerih aplikacije so namenjene podjetjem in institucijam (<http://www.3k-it.si/web/spletnom.nsf/pages/Storitve-LotusDominoNotes>).

⁴ Aplikacija SPIS 1.31 je namenjena učinkoviti računalniški podpori poslovanju z dokumentarnim gradivom in omogoča: evidentiranje zadev in dokumentov; oblikovanje izhodnih dokumentov (s pomočjo vnaprej pripravljenih obrazcev); enostaven vnos vsebine dokumenta; različne preglede evidentiranih zadev in dokumentov; dodeljevanje zadev v reševanje strokovnim delavcem; spremljanje rokov oziroma stanj zadev; spremljanje zasedenosti in uspešnosti posameznih delavcev; zaščito zadev in dokumentov pred nepooblaščenno uporabo; istočasno uporabo na različnih lokacijah in povezavo s sistemom za računalniško upodabljanje dokumentov (http://www.gov.si/cvi/slo/sris/projekti/spis/spis_1.31.html)

Za povezavo z EU je v uporabi aplikacija EXTRANET, to je distribucijski sistem za gradiva, preko katerega se pošilja zelo velika količina podatkov. Preko aplikacije COURTESY se pošilja sicer količinsko bistveno manj podatkov, vendar gre pri tem za dokumente in dopise visoke pomembnosti. Sistem ESDP se uporablja v zvezi z evropsko varnostno politiko in se uporablja razmeroma malo. Slovenija se v slednja dva sistema vključuje v letu 2004.

Danska: Operacijski sistem v danskem veleposlaništvu je Windows 2000 Profesional, od splošnih aplikacij se uporablja paket Office. Podatkov o specifičnih aplikacijah in programih niso zaupali.

Nemčija: Nemško predstavništvo ni podalo odgovora na to temo.

Sklep:

Rezultati primerjanih splošnih infrastruktur dokazujejo, da imajo države z ustrezno razvito splošno infrastrukturo, tudi dobro razvito ITKT infrastrukturo v državi kar nadalje pomeni, da je njihova državna uprava opremljena s sodobno in zmogljivo ITKT opremo. Iz navedenega sledi, da ima državna uprava v teh državah bistveno boljše pogoje za delo in ga lahko opravlja učinkovitejše. Po rezultatih opravljenih anket, je konfiguracija PC-jev v slovenskih DKP-jih približno štirikrat šibkejša od danskih. Opazno je tudi zaostajanje na področju prenosa podatkov, saj ta med slovenskimi DKP-ji in MZZ poteka preko telefaksa, intraneta ter zaščitene elektronske pošte, medtem ko imajo Danci v ta namen vzpostavljeno satelitsko povezavo, Nemci pa obsežen ekstranet. Na drugi strani so slovenski DKP-ji opremljeni s prenosnimi računalniki, ki jih bodo kupovali in uporabljali tudi v prihodnje, medtem ko Danska in Nemčija tega pripomočka v DKP-jih iz varnostnih razlogov ne uporabljata. GSM aparate v službene namene v slovenski diplomatski službi v povprečju uporablja vsak peti zaposleni, v danskem veleposlaništvu jih uporablja sedem od osem zaposlenih oseb, v nemškem pa štirje od 28-članskega kolektiva. IP telefonije v službene namene ne uporablja nobena od držav, Danci jo uporabljajo v privatne namene. Zaenkrat s sistemi za videokonference ankerirani tuji veleposlaništvi nista opremljeni, pravijo pa, da je to neizbežen trend razvoja telekomunikacij. Slovenija bo imela v prihodnje opremljeni dve sobi (ena v Ljubljani, druga v Bruslju) za tovrstno izmenjavo podatkov.

Iz vsega navedenega sledi, da je slovenska diplomacija opremljena z manj zmogljivo ITKT opremo, kot jo imata primerjani državi. Ta oprema odraža stanje na področju ITKT državne

uprave, ki je delno povezana tudi z razvitostjo infrastrukture v celotni državi, pri kateri pa (kot kažejo raziskave) Slovenija kar znatno zaostaja za najrazvitejšimi državami.

6.5. Diplomacija v prihodnosti

To podpoglavje skuša preko rezultatov anket odgovoriti na nekatera temeljna vprašanja, ki si jih zastavljajo tako teoretiki, kot so ta vprašanja v središču zanimanja te naloge. Glede na razvoj diplomacije v preteklosti, lahko slepamo, da se bo tudi v prihodnosti diplomacija razvijala ob podpori in uporabi novih tehnologij. Ali bodo te tehnologije nadomestile ljudi in tradicionalne oblike komuniciranja ter pripomogle k večji kvaliteti življenja in dela diplomatskih predstavnikov, pa bo pojasnjeno na naslednjih straneh.

6.5.1. Ali ITKT lahko nadomestijo diplomate?

SLO: Kratek odgovor na zastavljeno vprašanje bi bil NE, ne morejo, kot sem razbrala iz besed intervjuvancev. Diplomacija je, oziroma bi morala biti tih način pogovora, usklajevanje mnenj ter pogajanja o odprtih vprašanjih, pri čemer so osebne vezi in stiki mnogo pomembnejši kot formalni odnosi. Tehnika je pri tem lahko samo v pomoč, ne more pa nadomestiti ljudi. Res je mogoče velik del konzularnih opravil postoriti v državi pošiljateljici, kar je zasluga novih tehnologij, vendar temu ni tako pri pridobivanju zaupnih informacij in navezovanju koristnih meddržavnih stikov. Uslužbenci lahko s pomočjo ITKT pridobijo velike količine podatkov, vendar pa med njimi praviloma ni informacij zaupne narave, ali podatkov, ki jih diplomat od sogovornika razbere »med vrsticami«. Brez dvoma tehnika prihrani čas, denar in delo, zaradi česar pa se število ljudi v poslaništvih ne zmanjšuje, saj zaposleni dobivajo glede na vse širši spekter tem, s katerimi se sodobni mednarodni odnosi ukvarjajo, vedno nove zadolžitve in naloge.

Danska: S strani danskega predstavnika je bil odgovor precej podoben slovenskemu – ITKT ne bodo nadomestile ljudi v diplomaciji, razširja se le področje dela, s katerim se osebje ukvarja. Manj je zamudne administracije, npr. tipkanja, arhiviranja, itd., zato se osebje lahko več posveti zahtevnejšemu vsebinskemu delu.

Nemčija: Tudi nemška prestavnica je menila, da ITKT ne morejo nadomestiti ljudi v diplomaciji.

6.5.2. Ali ITKT izpodrivajo tradicionalne oblike diplomatskega komuniciranja?

SLO: Slovenski predstavniki menijo, da ITKT ne izpodrivajo tradicionalnih oblik diplomatskega komuniciranja, kot so pisne note in osebni pogovor. Priznavajo pa, da vsaj kar se neformalne komunikacije tiče, se vse pogosteje uporabljata telefon in elektronska pošta.

Danska: Danski predstavnik je navedel, da tradicionalne oblike diplomatskega komuniciranja ne izginjajo, dobivajo pa novo obliko. Tako so se na primer note pričele pošiljati v novi obliki – kot elektronska pošta, vse večji pomen imajo videokonference, dokumenti v Evropski uniji se ne distribuirajo več v papirni, temveč elektronski obliki.

Nemčija: Gospa Holstein je odgovorila, da ITKT ne izpodrivajo tradicionalnega načina diplomatskega komuniciranja v relaciji do drugih držav. Ob tem pa je opozorila, da so ITKT bistveno spremenile njihovo »notranjo« komunikacijo, organizacijo in način dela. S pomočjo ektraneta je vseh 220 nemških predstavništev povezanih v enoten sistem in na tem mestu lahko govorimo o »izpodrivanju« starega načina komuniciranja.

6.5.4. Ali učinkovita uporaba ITKT povečuje učinkovitost dela diplomacije?

SLO: Brez dvoma ITKT prihranijo čas, denar in delo - gledano iz ekonomskega stališča bi to pomenilo, da ITKT povečujejo učinkovitost in zmanjšujejo stroške diplomacije. Vendar zadeva ni tako preprosta, saj se število ljudi v misijah ne zmanjšuje, pa tudi stroški ne upadajo. Zaradi širitve mednarodne agende namreč zaposleni dobivajo vedno nove zadolžitve in naloge. Slovensko zunanje ministrstvo ne izvaja temeljite analize učinkovitosti uporabe ali učinkov povečanja uporabe ITKT, temveč samo Služba za informacijsko tehnologijo opravlja tehnične analize delovanja ITKT kot so: dolžina trajanja prenosa podatkov, povprečna velikost poslane in prejete elektronske pošte, statistika uporabe mreže, itd.. Poglobljene analize učinkovitosti uporabljenih tehnologij pa ne izvajajo, saj naj bi bilo to nemogoče zaradi prevelikega števila spremenljivk. Kot je navedel gospod Bensa iz MZZ, je tehnična oprema slovenske diplomatske službe je trenutno na točki, ko več denarja ne prinese sorazmerno več koristi, zato se sredstva vlagajo v ITKT po temeljiti presoji in v okviru zmožnosti. Prav tako MZZ meni, da povečanje uporabe ITKT ne bi prineslo sorazmerno večje učinkovitosti dela, saj se ITKT že sedaj intenzivno uporabljajo. Vendar, tehnika bo optimalno učinkovita samo v kolikor bo kvalitetna, to pa je povezano z visokimi stroški nakupa tako strojne kot programske opreme, kot tudi vlaganja sredstev v izobraževanje kadra.

Danska: Danska predstavništva sama ugotavljajo, katere tehnologije so v določenem okolju najbolj ustrezne/učinkovite, zunanje ministrstvo jim je ob tem v pomoč. Opravljajo temeljite analize učinkovitosti, kot tudi vpliva posameznih tehnologij. Končna odločitev o nakupu in upravičenosti nakupa nove ITKT opreme je v rokah zunanjega ministrstva.

Nemčija: Nemško zunanje ministrstvo samo odloča in analizira učinkovitost uporabe ITKT. Opravljajo številne analize, na podlagi katerih se v končni fazi odločijo za najbolj optimalna sredstva.

Iz podanih odgovorov sledi, da razvitejši državi podrobno analizirata učinkovitost rabe ITKT in imata v ta namen tudi vzpostavljene določene mehanizme, izdelano politiko, ki jima pomaga pri analiziranju in odločanju. V primeru Slovenije teh mehanizmov ni, prav tako ni konsenza kaj in kako meriti, kadar se zastavi vprašanje učinkovitosti državne uprave, kamor spada tudi zunanje ministrstvo.

Po prepričanju nekaterih avtorjev in sogovornikov Slovenija nima izdelane jasne politike, kako povečati konkurenčnost države. Del te konkurenčnosti je tudi učinkovitost državne uprave, zato ne preseneča dejstvo, da se je Slovenija v meritvah IMD¹ uvrstila na rep lestvice (47. mesto), ki meri vpliv vladnih politik na konkurenčnost držav (glej prilogo 4). V primeru Slovenije je ta vpliv majhen, saj so tudi politike nejasne ali celo neizdelane. Danska se je uvrstila na peto mesto, saj imajo vladne politike velik vpliv na delovanje države. Nasprotno, se je Nemčija uvrstila na 34. mesto, kar gre pripisati načrtnemu nevmešavanju vlade, kar je v njihovem primeru ustrezna politika.

6.5.5. Ali ITKT pripomorejo k večji kvaliteti življenja zaposlenih v misijah?

SLO: Brez dvoma imajo ITKT pomemben vpliv na delo in zasebno življenje zaposlenih ljudi v diplomatskih misijah. S pomočjo novih tehnologij lahko zaposleni skoraj vsak trenutek vpostavijo stik z bližnjimi v domovini. Pri tem so najpomembnejša orodja elektronska pošta, stacionarni in GSM telefon. Napredek v tehniki jim omogoča pošiljanje velikih količin slikovnih, govornih ali drugih vrst podatkov, nezanemarljivo pa je tudi dejstvo, da je ta tehnologija bistveno cenejša, hitrejša in dostopnejša v primerjavi s predhodnimi. ITKT omogočajo ohrajanje širokega kroga poznanstev, ažurno seznanjanje z dogodki, ter udobnejše

¹ IMD 2, 2004

urejanje zasebnih poslov, zato lahko upravičeno trdimo, da ITKT v veliki meri prispevajo h kvalitetnejšemu življenju zaposlenih v DKP-jih.

Danska: Tudi Danci se strinjajo, da imajo ITKT zelo pomemben vpliv pri komuniciranju z domovino tako na zasebni kot službeni ravni. Pri zasebnem komuniciranju uporabljajo telefon, internet, ter VoIP.

Nemčija: Nemška predstavnicca meni, da je to vprašanje stvar zasebnosti in nanj ni podala odgovora.

Sklep:

Ob upoštevanju vseh pridobljenih podatkov lahko povzamem, da imajo ITKT pomemben vpliv na življenje in delo zaposlenih tako v slovenski, kot tudi v danski in nemški diplomatski službi. Za Slovenijo je značilno zaostajanje na področju splošne razvitosti infrastrukture v državi, manj na področju ITKT, vendar se ta zaostanek odraža tudi v opremi DKP-jev. Danska in Nemčija uporabljata visoko razvito infrastrukturo tako v domači državi, kot v DKP-jih in izvajata podrobne analize njene uporabe in učinkovitosti, kar pa Slovenija izvaja zgolj za statistične potrebe.

Diplomacija prihodnosti bo prav gotovo pod velikim vplivom ITKT, vendar sodobna tehnologija po mnenju anketirancev ne bo nadomestila diplomatov. Tudi v prihodnje bodo namreč potrebni osebni stiki in pridobivanje zaupnih podatkov. Kot je razvidno iz odgovorov, danska diplomacija že uporablja nova sredstva za prenos tradicionalnih oblik diplomatske komunikacije. Slovenska in nemška diplomacija zaenkrat uporabljata zgolj klasične diplomatske poti, vse tri strani pa menijo, da bo elektronska oblika komuniciranja v prihodnje vse pogostejše navzoča. Zaposleni v diplomatskih predstavništvih se enoglasno strinjajo, da nove tehnologije omogočajo bistveno lažjo komunikacijo z bližnjimi kjerkoli po svetu in dajejo novo kvaliteto njihovemu bivanju v tujini. Vpliv ITKT na diplomacijo bo torej tudi v prihodnje velik, kot bo ta vpliv pomemben tudi na preostale segmente družbe.

Kratek odgovor na sicer kompleksno vprašanje vpliva ITKT na diplomacijo bi bil: DA, nove tehnologije v zelo veliki meri vplivajo tako na diplomacijo kot dejavnost, kot na življenje in delo diplomatskih predstavnikov.

Ob zgodovinskem pregledu razvoja in sprememb celotne družbe in ob tem tudi državne uprave, katere del je že ves čas diplomacija, opazimo, da so se v vsakem obdobju splošne spremembe odrazile tudi na tem specifičnem področju. Zaradi sprememb v mednarodni skupnosti, je sodobna diplomacija dobila popolnoma nove razsežnosti, področja in vsebine delovanja. V nasprotju s preteklostjo, je diplomatska dejavnost v 20. stoletju postala kodificirana preko vrste konvencij in mednarodnih pogodb, ki so jih sprejeli civilizirani narodi. Javnost je v sodobni družbi po zaslugi poročanja medijev postala vključena v vse faze diplomatskega procesa. Mednarodni problemi se ne razrešujejo več zgolj na bilateralni ravni, temveč so se problemi internacionalizirali in postali stvar debat vrhunskih sestankov in t.i. multilateralne diplomacije. Tovrsten način delovanja sodobne diplomatske službe pa je možen izključno ob podpori sodobnih tehnologij, ki imajo bistveno večji vpliv na mednarodno skupnost kot to kaže na prvi pogled.

- Diplomacija je tih način pogovora, pogajanj, usklajevanj mnenj, tkanja osebnih vezi in stikov. Informacijska tehnologija je lahko tu lahko v (veliko) pomoč, vendar so se vsi sogovorniki enoglasno strinjali, da ITKT ne morejo nadomestiti fizične prisotnosti diplomatskih predstavnikov. Tehnologija zaposlenim olajša zamudno administracijo, npr. tipkanje, arhiviranje, itd., še vedno pa so v diplomaciji potrebni ljudje, ki »berejo med vsticami« in pridobivajo zaupne podatke. Z opravljenimi intervjuji in anketami se je potrdila prva hipoteza:

»Informacijsko – telekomunikacijske tehnologije (ITKT) niso substitut za fizično prisotnost diplomatskih predstavnikov v misijah«

- Merjenje uspešnosti in učinkovitosti diplomacije je stara tema mnogih publikacij in razprav, pa vendar nikoli dorečena, saj ne obstaja nek splošno sprejet in celovit

konsenz, kaj je učinkovita diplomacija. Številni avtorji ponujajo svoje videnje o tem, kako diplomacija deluje, kaj dosega in česa ne. Nekateri so mnenja, da je zunanja politika uspešna, če temelji na oceni trenutnih mednarodnih razmer in preteklih dogodkov, iz katerih je preko analiz možno predvideti prihodnje dogodke. Učinkovitost pa povezujejo z odgovorom na vprašanje: ali je neko ravnanje v skladu z nacionalnim interesom ali ne. Na splošno lahko rečemo, da je diplomacija uspešna, v kolikor izpolnjuje zadane naloge in pričakovanja domače javnosti, ter si hkrati zagotovi ugodne predispozicije za pogajanja v mednarodni skupnosti. V primeru Slovenije je problem, da obstajajo zelo deljena mnenja o tem, kaj je nacionalni interes države na posameznem področju in je zato ocenjevanje učinkovitosti oteženo. Vendar so cilji, naloge in smernice, opredeljeni in konkretizirani v Deklaraciji o zunanji politiki Republike Slovenije, tako da izpolnjevanje teh smernic služi kot merilo uspešnosti slovenske diplomacije.

- Dokazovanje, da učinkovita uporaba ITKT povečuje učinkovitost dela slovenske diplomacije, ni možno, saj slovenska državna uprava ne izvaja dovolj podrobnih analiz učinkovitosti uporabe novih tehnologij. Na drugi strani Danska in Nemčija opravljata temeljite raziskave o učinkoviti rabi ITKT v diplomatski službi. Na podlagi teh raziskav so njihova veleposlaništva opremljena z najnovejšo tehnologijo, ki jo redno posodablajo. Žal objektivnih dokazov za neposredno povezavo med učinkovitostjo dela predstavništva in uvedbo novih tehnologij ni, vendar na podlagi odgovorov tujih predstavnikov in primerjave infrastrukture ter na podlagi subjektivne presoje lahko potrdim drugo postavljeno hipotezo:

»Učinkovita uporaba ITKT povečuje učinkovitost dela diplomacije«

- Prav tako se na podlagi anket in zaupanih odgovorov potrjuje tretja postavljena hipoteza:

» ITKT pripomorejo k večji kvaliteti življenja in dela diplomatskih predstavnikov«,

saj so vsi zaposleni v predstavništvih potrdili, da jim nove tehnologije olajšujejo vsakodnevno komunikacijo s prijatelji in družino, omogočajo ohranjanje širokega kroga poznanstev ter

ažurno seznanjanje z dogodki, pri tem pa ni zanemarljivo tudi udobnejše urejanje zasebnih poslov in časovna neodvisnost.

Na podlagi vseh pridobljenih podatkov lahko potrdim dejstvo, da nove tehnologije v zelo veliki meri vplivajo na življenje in delo diplomatskih predstavnikov, pa tudi na diplomacijo kot dejavnost in veščino. ITKT bodo tudi v prihodnje igrale pomembno vlogo, saj se bo način prenosa podatka vse bolj nagibal v smer digitalizacije. Tradicionalne oblike diplomatskega komuniciranja v prihodnosti ne bodo preprosto izginile, prav gotovo pa bodo sčasoma dobile novo obliko, vsebina diplomacije pa se bo, tako kot v preteklosti, vedno znova prilagajala novim razmeram v mednarodni skupnosti. Diplomati prihodnosti se bodo torej morali sprijazniti z infomacijsko družbo, saj jih bo ta spremljala prav na vsakem koraku, tudi v službi.

SEKUNDARNI VIRI:

- Bučar, Maja (2001): Razvojno dohitevanje z informacijsko družbo?, FDV, Ljubljana
- Barston, Ronald Peter (1991): Modern diplomacy, Longman, London - New York
- Benko, Vladimir (1987): Mednarodni odnosi 2, Založba Obzorja, Maribor
- Benko, Vladimir (1997): Znanost o mednarodnih odnosih, FDV, Ljubljana
- Bennet, Alvin Leroy, James K. Oliver (2002): International Organizations: Principles and issues, New Jersey, Upper Saddle River: Prentice Hall.
- Berce, Jaro (ur.)(2000): Informacijska družba kot izziv Sloveniji, javna predstavitev mnenj, Državni zbor Repulike Slovenije, Ljubljana.
- Berridge, G.R. (2001 a): A dictionary of diplomacy, Palgrave, Houndmills, New York
- Berridge, G.R., Maurice Kees – Soper, T.G. Otte (2001 b): Diplomatic theory from Machiavelli to Kissinger, Palgrave New York
- Brezovšek, Marjan (2003): Globalizacija in nova paradigma upravljanja V: Brezovšek, Mrjan; Haček, Miro: Globalizacija in državna uprava, FDV, Ljubljana.
- Brglez, Milan (1998): Kodifikacija sodobnega diplomatskega prava, V Milan Jazbec (ur): Diplomacija in Slovenci: zbornik tekstov o diplomaciji in prispevku Slovencev v diplomatsko teorijo in prakso, str. 59 – 88, Celovec, Založba Drava.
- Cerar, Božo (1999): Diplomacija danes, Nova revija, letnik 18, št. 204/205, str. 28 – 37.
- Čačinovič, Rudi (1994): Slovenko bivanje sveta, Ljubljana.
- Feltham, Ralph George (1993): Diplomatic handbook, Longman, London - New York.
- Finn, Edward (2000): International relations in a changing world: A new diplomacy. Journal of International affairs, let. V, št.2.
- Frankel, Jozeph (1991): International Relations in a changing world, Oxford University press, Oxford – New York.

- Gams, Matjaž: Informacijska družba za Slovenijo V: Gams, Matjaž; Bavec, Cene(ur.): Informacijska družba, zbornik konference, Institut Jozef Štefan, Ljubljana, str.1-4.
- Gruban, Darja (2002): Javna diplomacija kot sodobna diplomatska praksa, diplomsko delo, FDV, Ljubljana.
- Hamilton, Keith in Longhorne, Richard (1995): The practice of diplomacy, Routledge, London – New York.
- Jabec, Milan (2001): The diplomacies of new small states: The case of Slovenia with some with some comparision from the Baltics, Ashgate, Aldershot
- Janković, Branimir M.(1988): Diplomacija – savremen sistem, Naučna knjiga, Beograd.
- Martin, Todd (2001): Virtual diplomacy, A student journal of international affairs, vol.2, http://www.carleton.ca/e-merge/v2_art/v2_art1/martin.pdf (5.8.2004)
- Morgenthau, Hans (1995): Politika med narodi, DZS, Ljubljana, str. 660-682
- Nick, Stanko(1997): Diplomacija: Metode i tehnike, Barbat, Zagreb
- Nick, Stanko; Sander, Ivo (1999): Diplomatski leksikon, Barbat, Zagreb
- Nicolson, Harold George (1953): The evolution of diplomatic method, Constable& Co., London.
- Oxford English Dictionary, Oxford university press, 2000, Oxford
- Potemkin, V.P. (1945): Zgodovina diplomacije, I. Zvezek, DZS, Ljubljana
- Potemkin, V.P. (1947): Zgodovina diplomacije, II. Zvezek, DZS, Ljubljana
- Potemkin, V.P. (1948): Zgodovina diplomacije, III. Zvezek, DZS, Ljubljana
- Rouke, T. John; Boyer, A.Mark (2000): World politics, Dushkin/McGraw – Hill, Connecticut.
- Ramaprasad, Jyotika (1983): Media Diplomay: In search of a definition, V: Gazzette: International Journal for mass communication, let.31,št.2, str. 69-78.
- Russet, Bruce; Starr, Harvey (1996): Svetovna politika: izbira možnosti, FDV, Ljubljana.
- Serajnik Sraka, Nada (1997): Kako komunicira država z mednarodnimi javnostmi: Primer Slovenije, V: Teorija in praksa, št. 4, let. 1998, FDV, Ljubljana.
- Shafritz, Jay M.; Williams, Phill; Calinger, Ronald (1993): The Dictionary of 20th century world politics. Henry Holt Reference Book, New York.
- Simoniti, Iztok (1995a): Multilateralna diplomacija, FDV, Ljubljana

- Simoniti, Iztok (1995b): Specialne misije, FDV, Ljubljana.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika, elektronska izdaja, verzija 1.0, Inštitut za slovenski jezik Franca Ramovša ZRC SAZU in avtorji, DZS.
- Sriča, Velimir; Traven, Sonja; Pavlič, Mile (1995): Informacijski sistemi, Gospodarski vestnik, Ljubljana.
- Stern, Geoffrey (1998): The structure of international society, Pinter, London – Washington.
- Šmigoc, Mateja (2003): Komuniciranje v diplomaciji, diplomsko delo, FDV, Ljubljana.
- Širnik, Boštjan (2002): Diplomacija XX. stoletja, diplomsko delo, FDV, Ljubljana.
- Vukadinovič, Radovan: Diplomacija (1995): strategija političnih pogajanj, Ljubljana
- White, Brian (1997): Diplomacy V: The globalization of world politics: An introduction to international relations (ur: John Baylis, Steve Smith, str: 249 – 251, Oxford University press, Oxford
- Zorkoczy, Peter (1985): Informacijska tehnologija, Ljubljana.
- Žurga, Gordana (2001): Kakovost državne uprave, FDV, Ljubljana.

PRIMARNI VIRI:

- Zakon o zunanjih zadevah (ZZZ 1), Uradni list št. 45/2001, str. 5068.
- Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih
- Dunajska konvencija o konzularnih odnosih
- Konvencija o specialnih misijah
- Deklaracija o zunanji politiki RS

INTERNETNI VIRI:

<http://www.uradni-list.si/>

<http://sigov.si/mzz/>

http://www.k2.net/new2/slovar_tujk.htm, 28.07.2004

<http://www.debitel.si/gprs.html>, 25.05.2004

http://www.wrs1.com/storitve_voip.html, 24.05.2004

http://www.gov.si/cvi/slo/sris/projekti/spis/spis_1.31.html, 10.05.2004

<http://www.3k-it.si/web/spletnom.nsf/pages/Storitve-LotusDominoNotes>, 10.05.2004
<http://members.lycos.co.uk/jure1988/umts.html>, 05.05.2004
http://www.gov.si/cvi/slo/indo/indo2000/referati/o_portalu.html,
www.csis.org/pubs/diaexecsum.html, 22.07.2004
<http://www.un.org/Overview/growth.htm>, 05.08.2004
<http://sigov2.sigov.si/mzz/govori/03091501.html> (05.05.2004)
http://www.carleton.ca/e-merge/v2_art/v2_art1/martin.pdf (5.8.2004)
<http://www2.gov.si/mid/mid.nsf/f1?OpenFrameSet&Frame=main&Src=/mid/mid.nsf/0/B1F6F88D852A6E6DC1256A1D0026B0B4?OpenDocument>
<http://www.cia.gov>
<http://antena.fe.uni-lj.si/~lok/slovar.html>
<http://www01.imd.ch/wcy/factors/>, 09.08.2004

INTERVJU:

- Mitja Bensa, svetovalec vlade na Ministrstvu za zunanje zadeve, 03. - 09.04.2004.

ANKETE:

- Breda Popovič, Information research center, US embassy, popovicBr@state.gov, 07.07.2004.
- Goran Križ, Veleposlaništvo RS na Dunaju, goran.kriz@mzz-dkp.gov.si, 03.08.2004.
- Holstein, Anke, Nemško veleposlaništvo v Sloveniji, v@laib.auswaertingens-amt.de, 10.08.2004.
- Lassen, Peter, Dansko veleposlaništvo v Sloveniji, petlas@um.dk, 14.06. – 21.06.2004.
- Tajc, Zora, Služba za odnose z javnostmi MZZ, zora.tajc@mzz.si, info.mzz@gov.si, 16.03.2004.

PREGLED TABEL IN GRAFOV:

Tabela 1: Uvedba komunikacijskih tehnologij v zadnjih 50 – ih letih, Vir: povzeto po Gudykonst in Mody, v Šmigoc 2003.

Tabela 2: Struktura slovenskih predstavništev v tujini, Vir: <http://www.mzz.gov.si>.

Tabela 3: Ustreznost podpore splošne infrastrukture poslovnemu svetu, VIR: IMD.

Tabela 4: Struktura PC-jev na slovenskem zunanjem ministrstvu, Vir: intervju na MZZ.

Tabela 5: Struktura PC-jev na danski ambasadi, Vir: danska ambasada.

Graf 1: Število stacionarnih telefonskih priključkov na 100 prebivalcev

Graf 2: Število uporabnikov mobilnih aparatov na 100 prebivalcev

Graf 3: Število priključkov na internet na 100 prebivalcev

PRILOGA 1: Vprašalnik za intervju na MZZ

VPRAŠANJE	ODGOVOR	OPOMBE
<i>a. TEHNIČNI DEL:</i>		
1. Koliko oseb je redno zaposlenih na MZZ?		
2. Koliko od teh oseb uporablja PC?		
3. Hardware oprema PC –jev?		
4. Software oprema PC-jev?		
5. Koliko novih PC-jev ste kupili v zadnjem letu?		
6. Koliko od zaposlenih uporablja prenosni računalnik?		
7. Hardware oprema prenosnih računalnikov?		
8. Software oprema prenosnih računalnikov?		
9. Koliko novih prenosnikov ste kupili v zadnjem letu?		
10. Koliko je na MZZ tehničnega osebja?		
11. Ali imate INTRANET?		
12. Če da, kdo ga lahko uporablja, kdo vse je vključen vanj? (znotraj in zunaj MZZ)		
13. Kako so PC-ji povezani v mrežo? V eno ali več parcialnih?		
14. Kakšen sistem uporabljate za prenos podatkov?		
15. Koliko zaposlenih ima dostop do INTERNETA?		
16. Na kakšen način ste povezani z internetom? (modem, isdn, adsl, kabel)		
17. Hitrost prenosa podatkov?		

18. Ali imate lasten www strežnik?		
19. Ali imate lasten e-mail strežnik?		
20. Ali imate sisteme za videokonference? Jih uporabljate?		
21. Ali se poslužujete elektronskega poslovanja? (Elektronsko bančništvo, itd.)		
22. Raba GSM telefonije?		WAP GPRS HCS UMTS INTERNET
23. Kakšno telefonsko linijo uporabljate? (analogna, isdn)		
24. Ali razmišljate o vpeljavi IP telefonije		

VPRAŠANJE	ODGOVOR
	<i>b. AMBASADA – MZZ:</i>
1. Kako komunicirate s slovenskimi ambasadami v tujini?	
2. Kako komunicirate s tujimi ambasadami v Sloveniji in po svetu?	
3. Kako komunicirate s tujimi zunanjimi ministrstvi?	
4. Kdo iz MZZ komunicira z ambasadami?	
5. Katere ITKT pri komuniciranju uporabljate?	
6. Ali po vašem mnenju ITKT prihranijo čas in denar?	

7. Ali ITKT lahko nadomestijo ljudi v diplomaciji? Koga ali kaj lahko nadomestijo?	
8. Koliko dela se na račun IT lahko opravi že v državi pošiljateljici?	
9. Ali IT izpodrivajo tradicionalne diplomatske oblike komuniciranja, npr. pisne note, osebna srečanja?	

VPRAŠANJE	ODGOVOR	OPOMBE
<i>C. VARNOST,</i>	<i>UČINKOVITOST</i>	
1. Kako je poskrbljeno za varnost uporabe IT?		
2. Kako sta lahko prejemnik in pošiljatelj prepričana o verodostojnosti e-maila?		
3. Ali se pri elektronskem komuniciranju uporabljajo šifrirana sporočila?		
4. Kako se osebje usposablja za uporabo nove tehnologije? (tečaji, seminarji, pogostost, kdo se tega udeleži)		
5. Ali obstaja nadzorovanje, analiziranje učinkovitosti rabe IT?		
6. Kdo odloča o nakupu nove opreme?		
7. Kdo daje pobudo za uvedbo novih tehnologij?		
Ali ocenjujete, da je na račun IT potrebnih več ali manj ljudi v diplomaciji, na MZZ?		
8. Ali bi lahko povečanje uporabe IT povečalo učinkovitost MZZ?		
9. Ali mislite, da bi lahko učinkovitejša uporaba IT povečala učinkovitost dela		

MZZ?	
10. Kakšno vidite vlogo IT v diplomaciji prihodnosti?	

PRILOGA 2: Vprašalnik za tuje in slovenske¹ ambasade

QUESTIONNAIRE – Information and communication technologies (ICT)² in diplomacy

1. How many individuals is employed in your embassy?

2. How many of these individuals use PCs at their work?

3. Does the embassy have its own PC (or IT) support service?

4. What is hardware configuration of your personal computers (PCs)? Please fulfil the table:

Number of PCs	Configuration of PCs	Remarks
	CPU: RAM: HDD:	
	CPU:	

¹ Slovenskim poslaništvom je bil vprašalnik poslan v slovenščini

² IKT – Information and communication technologies, also called new technologies, are considered: PC, notebooks, internet, intranet, e-mail, cellular phones, videoconference system,

	RAM: HDD:	
	CPU: RAM: HDD:	
	CPU: RAM: HDD:	

5. What software do you use?

Operation system:

Applications:

6. How many new PCs did you buy in the past year?

7. How many individuals of the embassy staff use at their work notebook?

8. How many new notebooks did you buy in the past year?

9. How do you exchange data with your domestic Foreign office?
(Do you have intranet or extranet?)

10. How is the embassy connected to Internet (www)? Is it by analogous line, ISDN line, ADSL or cable?

11. Do you have your own www server?

12. Do you have your own e-mail server?

13. Does your embassy have its own videoconference system? If yes, how often do you use it?

14. How many official cellular phone do you have? And what services of listed do you use? (WAP, GPRS, HCSD, UMTS – in the future)

15. What kind of the phone line do you have (analogues or ISDN)?

16. Do you use VOIP (voice over IP)? If not, do you think you will in the future?

17. Which ICT do you use at work?

18. Do you think, that ICT save time and money at work in embassy?

19. By your opinion, do you think that ICT can replace diplomatic stuff? Theoretically, who could be replace because of ICT?

20. Do you think that ICT supplants traditional forms of diplomatic communication (like diplomat notes, personal meetings, etc)?

21. Who is the initiator of purchase of a new ICT in your embassy?

22. Who decides about the warranty for such a purchase?

23. Does your domestic Foreign office analyse what ICT are efficient / profitable?

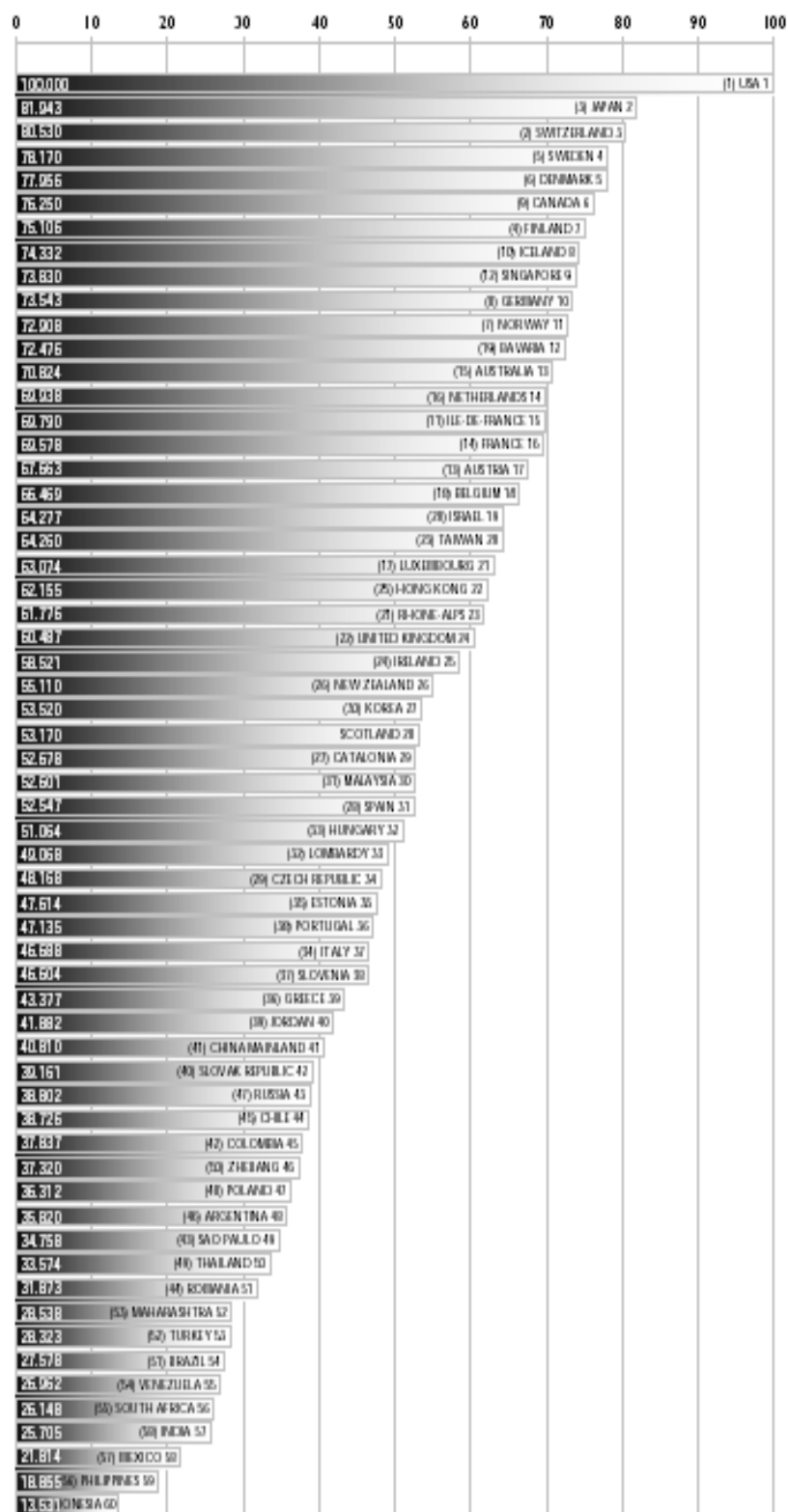
24. Do you estimate, that ICT makes life aboard of the diplomatic staff easier?

25. Which ICT does the staff use for private communication with their friends and family back home?

26. How do you see the role of ICT in future?

Priloga 3:

Ustreznost podpore splosne infrastruktura poslovnemu svetu:

Priloga 4:

Vpliv vladnih politik na konkurenčnost držav:

